

KIRKON JA YHTEISKUNNAN VARHAISKASVATUS RINNAKKAIN LAPSEN ELÄMÄSSÄ

Kirkon ja yhteiskunnan varhaiskasvatuksen
moniammatillinen yhteistyö

Eeva Karvo
Opinnäytetyö, syksy 2016
Diakonia-ammattikorkeakoulu
Sosiaalialan koulutusohjelma
Kristillisen lapsi- ja nuorisotyön
suuntautumisvaihtoehto
Sosionomi (AMK) + kirkon
varhaiskasvatuksen ohjaaja ja
lastentarhanopettaja

TIIVISTELMÄ

Karvo, Eeva. Opinnäytetyön nimi on Kirkon ja yhteiskunnan varhaiskasvatus rinnakkain lapsen elämässä. Kirkon ja varhaiskasvatuksen moniammatillinen yhteistyö. Syksy 2016, 52 s., 1 liite.

Diakonia-ammattikorkeakoulu, Sosiaalialan koulutusohjelma. Kristillisen lapsi- ja nuorisotyön suuntautumisvaihtoehto. Sosionomi (AMK) + kirkon varhaiskasvatuksen ohjaajan ja lastentarhanopettajan virkakelpoisuus.

Tavoitteena on selvittää päivähoidon ja seurakunnan yhteistyön tarpeet ja tämän hetkinen yhteistyö. Tavoitteena oli myös saada selville työntekijöiden halukkuus yhteistyöhön, näkemys yhteistyön kehittämisen tarpeesta ja toteuttamisen eri vaihtoehdoista.

Tutkimuksen teoreettinen tausta on vuonna 2015 voimaan tulleessa varhaiskasvatuslaissa (580/2015), varhaiskasvatussuunnitelmassa (VASU) ja siihen kirjatussa uskonnollis-katsomuksellisessa orientaatiossa. Tutkimuksen teoriana käytetään myös uskontokasvatuksen, kirkon varhaiskasvatuksen, moniammatillisen yhteistyön ja mentoroinnin teoriaa. Tutkimuksessa esitellään seurakunnan ja päivähoidon yhteistyön eri muotoja Kirkkohallituksen julkaisun (2015) pohjalta sekä päiväkotien johtajien vaikutusta uskonnollis-katsomuksellisen orientaation toteutumisessa. Tutkimus on laadullinen. Tutkimukseen osallistui yksi porilainen seurakunta ja alueen kaksi päiväkotia. Aineisto kerättiin teemahaastattelua käyttäen kesän ja syksyn 2015 aikana ja se analysoitiin sisällönanalyysin avulla.

Tutkimuksen mukaan päiväkodin ja seurakunnan moniammatillinen yhteistyö vahvistaa päiväkodissa annettavaa uskontokasvatusta sekä seurakunnan työntekijöiden mahdollisuuksia kohdata päiväkotihoidossa oleva lapsi. Tällä hetkellä yhteistyötä toteutetaan yhteiskunnan ja kirkon varhaiskasvatuksen johtoryhmän kokoontumisina, kotikirkkoon tutustumisina, kappalaisen ja lastenohjaajan päiväkotivierailuina ja yhteisinä kirkkohetkinä. Seurakunta tiedottaa päiväkodin kautta lasten vanhempia omista tilaisuuksistaan. Seurakunnan ja päiväkodin työntekijöiden välisen keskustelun lisääminen nähtiin myönteisenä. Tämän ajateltiin mahdollistavan yksittäisen lapsen ja lapsiryhmän tarpeista keskustelemisen sekä yhteisen toiminnan suunnittelun.

Asiasanat: varhaiskasvatuslaki, varhaiskasvatussuunnitelma, uskonnollis-katsomuksellinen orientaatio, uskontokasvatus, kirkon varhaiskasvatus, moniammatillinen yhteistyö, mentorointi

ABSTRACT

Karvo, Eeva. Multi-Professional Cooperation between Church Early Childhood Education and Municipal Early Childhood Education. 52 p., 1 appendice. Language: Finnish. Helsinki, Autumm 2016. Diaconia University of Applied Sciences. Degree Programme in Social Services, Option in Christian Child Work. Option in Childhood Education. Degree: Bachelor of Social Services.

This thesis aimed at finding out current multiprofessional cooperation between church early childhood education and municipal early childhood education. In the need for cooperation, in addition, employees' opinions about the need of developing cooperation, willingness to develop cooperation, and options in realizing cooperation were found out.

The theoretical foundation in this study was presented by various experts in multi-professional co-operation theories. The study was qualitative. It was participated by the early childhood educational workers in church and municipal early childhood education. The data were analyzed using content analysis.

The multiprofessional cooperational is important because religious education task. The religious is part of our culture. Worker of the church want face to children. Employees of the church want to offer a sense that he is a valuable. The child has been promised in baptism to receive Christian education.

Municipals and church Executive Committee meet annually. The employees of church invite municipals childrens and adults invite you to explore the church every year. It is important that employee the church inform parents of children in religious events. They visit regular the kindergarten. The employee of church invite children and adults each year of kindergarten Easter, Advent and Spring Church.

The employees of kindergarten would like to talk more with the employee of the church. An Employee of the kindergarten would like to tell childrens need. An employee of the church could also tell the children about.

Key words: church early childhood education, municipal childhood education, multi-professional co-operation, early childhood education law, early childhood education plan, religious-orientation, religious education, mentoring

SISÄLLYS

1 VARHAISKASVATUKSEN MONIAMMATILLISEN YHTEISTYÖN LÄHTÖKOHDAT	5
2 VARHAISKASVATUS TURVAAMASSA LAPSEN OIKEUTTA OMAAN USKONTOON	7
2.1 Lakimuutoksen kautta laadukkaaseen varhaiskasvatukseen	7
2.2 Uskontokasvatus osana yhteiskunnan toteuttamaa kasvatusta	9
2.3 Porin kaupungin varhaiskasvatussuunnitelmaan kirjattu uskonnollis-katsomuksellinen orientaatio	12
2.4 Kirkon varhaiskasvatus osana lapsen elämää	14
2.5 Verkostoitumalla kohti lapsen etua	16
2.6 Uskontokasvatuksen mentoroinnin tarve päivähoidossa	18
2.7 Yhteistyön neljä koria	20
3 TUTKIMUKSEN TOTEUTTAMINEN	22
3.1 Tutkimuksen tarkoitus, tavoitteet, tutkimuskysymykset ja kohderyhmä	22
3.2 Laadullinen tutkimus ja aineiston kerääminen	24
3.3 Sisällönanalyysi tutkimusmenetelmänä	26
3.4 Tutkimuksen luotettavuus ja eettisyys	29
4 TULOKSET	32
4.1 Yhteistyön tarpeet	32
4.2 Yhteistyö tällä hetkellä	34
4.3 Yhteistyön kehittäminen	38
6 TULOSTEN TARKASTELU JA POHDINTA	40
LÄHTEET	47
LIITE 1: TEEMAHAASTATTELURUNKO	52

1 VARHAISKASVATUKSEN MONIAMMATILLISEN YHTEISTYÖN LÄHTÖKOHDAT

Tutkimuksen aihe on ajankohtainen ja tärkeä, uskonnonvapauslain uudistuksen ja uuden varhaiskasvatussuunnitelman myötä uskontokasvatus on noussut uudella tavalla esille. Uskonnonvapauslaki antaa samalla sekä oikeuden saada oman uskontokunnan mukaista opetusta että vapauden olla osallistumatta siihen. Päivähoidossa valinnan lapsen osalta tästä tekee huoltaja. (Mattila 2009, 62; Suomen evankelis-luterilainen kirkko 2015.) Myös YK:n Lapsen oikeuksien sopimuksen (1998) 14. artiklan mukaan lapselle (alle 18 v) taataan ajattelun, omantunnon ja uskonnon vapaus. Osana perusoikeusuudistusta muutettiin hallitusmuodon uskonnonvapautta koskevaa säännöstä siten, että siinä tunnustetaan myös muiden kuin Suomen kansalaisten vapaus omaan uskontoon ja omatuntoon. Tämän mukaan jokaisella on oikeus tunnustaa ja harjoittaa uskontoa, ilmaista vakaumuksensa ja oikeus kuulua tai olla kuulumatta uskonnolliseen yhdyskuntaan. Yksikään ei ole velvollinen osallistumaan oman vakaumuksensa ja omatuntonsa vastaiseen uskonnon harjoittamiseen. (Ulkoasiainministeriö i.a.; Kirkkohallitus 2013, 6; Ubani i.a.)

Porin kaupungin varhaiskasvatussuunnitelmaan on kirjattu seurakunta yhdeksi päivähoitoa rikastuttavaksi yhteistyökumppaniksi. Ajatuksena on, että seurakunnan ja päivähoidon työntekijät toimivat kasvatus- ja keskustelukumppaneina. (Pori 2013.) Yhteiskunnan varhaiskasvatustyötä ohjaavassa Varhaiskasvatussuunnitelmassa (2005) kasvatuskumppanuus ymmärretään haluksi sitoutua yhdessä toimimaan lapsen kasvua, kehittymistä ja oppimista tukevalla tavalla. Kirkon kehittämisasiakirja Lapsi on osallinen ilmestyi vuonna 2008. Siinä sitoudutaan pitkälti samoihin asioihin kuin yhteiskunnankin Varhaiskasvatussuunnitelmassa kuitenkin muistaen kirkon omat painotukset. Tahoja yhdistää kasvatuksen kokonaisvaltaisuuden korostaminen lapsen tarpeista käsin. Kirkon ja yhteiskunnan varhaiskasvatus on tehnyt moniammatillista yhteistyötä jo laadittaessa yhteiskunnan varhaiskasvatusta ohjaavaa Varhaiskasvatussuunnitelmaa. Kehittämisryhmässä on ollut mukana kirkon varhaiskasvatuksen edustaja. (Pruuki 2010, 89.) Asiakirjaan on kirjattu tulevaisuuden tavoitteeksi lisätä kirkon

ja yhteiskunnan varhaiskasvatuksen välistä vuorovaikutusta. Ajan tuomat uudenlaiset haasteet ja ymmärrys loivat tarpeen päivittää tämän kehittämisasiakirjan. Lapset seurakuntalaisena-asiakirjassa (2013) todetaan, että kirkon varhaiskasvatus on onnistunut verkostoitumaan hyvin. Kirkon ja yhteiskunnan varhaiskasvatuksen yhteistyö on toimivaa ja laajamittaista. Uusi aika tuo kuitenkin tullessaan uudenlaisia haasteita ja vaatii myös kirkon varhaiskasvatukselta uudistumista. Tästä johtuen kirkon varhaiskasvatuksen tavoitteena on yhä jatkaa kehittymistä, jotta se pystyy vastaamaan ajan haasteisiin ja tarpeisiin. Lapset seurakuntalaisena-asiakirjaan (2013) onkin kirjattu kehittämisen tavoitteeksi yhä kehittää, lisätä ja monipuolistaa kunnan ja seurakunnan työntekijöiden verkostoitumista ja yhteistyötä.

Valmistuin vuonna 2013 sosionomi (AMK)/diakoniksi. Tutkin opinnäytetyössäni kirkon varhaiskasvatuksen ja lastenneuvolan välistä moniammatillista yhteistyötä. Nyt vuonna 2016 tekemässä opinnäytetyössäni tutkin kirkon ja yhteiskunnan varhaiskasvatuksen välistä moniammatillista yhteistyötä ja sen tarpeita. Tarkoituksenani on myös saada selville henkilöstön ajatuksia yhteistyön kehittämiseen liittyen. Opinnäytetyöni teoreettinen tausta on osaltaan sama kuin aiemmin tekemässä työssä. Olen Diakonia ammattikorkeakoulun ohjeiden mukaisesti hyödyntänyt aiemmin tekemää opinnäytetyötäni. Olen käyttänyt siitä tekstiä kirkon varhaiskasvatusta ja aineiston analysointia selittävistä osioista.

Toivon, että opinnäytetyöni tuo esille, miten moniammatillinen yhteistyö hyödyttää sekä päivähoitoa että seurakuntaa. Kiinnostuin aiheesta pedagogisen päiväkotiharjoittelun aikana, päätin jo silloin, että tulen tekemään aiheesta opinnäytetyön. Työn tekemisen kautta oma ammatillisuuteni vahvistui: Nyt pystyn tarkastelemaan seurakunnan tekemää moniammatillista yhteistyötä sekä yhteiskunnan varhaiskasvatuksen että lastenneuvolan kanssa. Kahden opinnäytetyön muodostama kokonaisuus avaa minulle näköaloja ymmärtämään moniammatillisuuden etuja ja haasteita. Tästä on minulle hyötyä työelämässä sekä kirkon että yhteiskunnan puolella.

2 VARHAISKASVATUS TURVAAMASSA LAPSEN OIKEUTTA OMAAN USKONTOON

Tutkimuksen teoreettisessa osuudessa esitellään 1.8.2015 voimaan tullut lakimuutos, jossa päivähoitolaki (36/1973) muuttui varhaiskasvatuslaiksi (580/2015) (Laki lasten varhaiskasvatuksesta 2015). Kerron uuden lain tuomista muutoksista. Tutkimuksen teoreettisena viitekehyksenä toimii vanhan lain mukainen varhaiskasvatussuunnitelma (VASU) ja siihen kirjattu uskonnollis-katsomuksellinen orientaatio. Opetushallitus uudistaa parhaillaan Varhaiskasvatussuunnitelman perusteita. Kunnat tulevat saamaan ne normina vuoden 2017 alussa. Siihen asti varhaiskasvatusta ohjaa Stakesin (nykyinen THL) yhteistyössä sosiaali- ja terveysministeriön, opetusministeriön, opetushallituksen, Suomen kuntaliiton ja muiden asiantuntijatahojen kanssa laatima Varhaiskasvatuksen perusteet. Tämä suosituksena toimiva asiakirja valmistui vuonna 2003 ja toinen tarkistettu painos ilmestyi vuonna 2005. (Terveystieteiden tutkimuskeskus 2016.)

Tutkimuksen teoreettisena viitekehyksenä on myös uskontokasvatuksen, kirkon varhaiskasvatuksen, moniammatillisen yhteistyön ja mentoroinnin teoria. Esittelen Kirkkohallituksen kasvatus- ja perheasiainyksikön julkaisun Seurakunta päivähoito, koulun ja oppilaitoksen kumppanina (2015). Esite tekee yhteistyön tarkoituksen näkyväksi samalla avaten sen pelisääntöjä.

Hotma (2015, 24) esittelee tutkimuksessaan Lamminmäki-Vartian ja Oleanderin tutkimusta päiväkotien johtajien merkityksestä uskonnollis-katsomuksellisen orientaation toteutumisessa. Tutkimus antaa taustaa omalle tutkimukselleni, joten olen esitellyt sitä osana teoreettista viitekehystä.

2.1 Lakimuutoksen kautta laadukkaaseen varhaiskasvatukseen

Suunnitelmallisuus ja tavoitteellisuus ovat keskeisiä kasvatuksen, opetuksen ja hoidon muodostamassa kokonaisuudessa. Varhaiskasvatuksen painopis-

teenä on pedagogiikka. Kasvatuksen tavoitteita koskeva lakisäännös on uudistettu niin, että siinä on nostettu esiin varhaiskasvatuksen tavoitteet monipuolisesti. (Laki varhaiskasvatuksesta 2015; Opetus- ja kulttuuriministeriö 2015.)

Varhaiskasvatuksen asiantuntijavirastona toimii aiemman Terveysten ja hyvinvoinnin laitoksen sijasta Opetushallitus. Tämä vastaa varhaiskasvatuksen kehittämisestä, seuraa varhaiskasvatuksen järjestämistä ja laatii valtakunnallisen varhaiskasvatussuunnitelman perusteet. Tämän pohjalta luodaan paikalliset varhaiskasvatussuunnitelmat, jotka voidaan suunnitella vielä palveluntuottaja-, yksikkö-, ryhmä- tai toimintamuotokohtaisesti. Valtakunnallisten varhaiskasvatussuunnitelmien pohjalta laaditaan lapsen henkilökohtainen varhaiskasvatussuunnitelma. Tähän on kirjattava varhaiskasvatuksen tavoitteet lapsen kehityksen, oppimisen ja hyvinvoinnin suhteen. Suunnitelmaan kirjataan myös lapsen tarvitseman tuen tarve, tukitoimenpiteet ja niiden toteuttaminen. (Laki varhaiskasvatuksesta 2015; Opetus- ja kulttuuriministeriö 2015.)

Lakiin sisältyy säädös eri tahojen yhteistyövelvoitteesta. Kunnan on varhaiskasvatusta järjestettäessä tehtävä yhteistyötä opetuksesta, liikunnasta, kulttuurista, sosiaalihuollosta, lastensuojelusta, neuvolatoiminnasta ja muusta terveyshuollosta vastaavien sekä muiden tarvittavien tahojen kanssa. Suunnitelmaan on myös kirjattava yhteistyön rakenteet. (Laki varhaiskasvatuksesta 2015; Opetus- ja kulttuuriministeriö 2015.)

Varhaiskasvatuslakiin on lisätty uusi säännös osallisuudesta ja vaikuttamisesta. Tämä koskee sekä lasta että vanhempia ja muita huoltajia. Suunniteltaessa, toteutettaessa ja arvioidessa lapsen varhaiskasvatusta on huomioitava lapsen mielipide ja toivomukset. Myös lapsen vanhemmille ja muille huoltajille on annettava mahdollisuus osallistua ja vaikuttaa lapsensa varhaiskasvatukseen sekä toimintayksikön varhaiskasvatuksen suunnitteluun ja arviointiin. Varhaiskasvatuslaissa on myös säädöksiä koskien muun muassa ryhmäkokoa, aikuisten määrää, varhaiskasvatusympäristöä ja ravintoa. (Laki varhaiskasvatuksesta 2015; Opetus- ja kulttuuriministeriö 2015.)

Uutena säännöksenä varhaiskasvatuksen järjestäjälle on säädetty velvoite arvioida antamaansa varhaiskasvatusta sekä osallistua ulkopuoliseen arviointiin. Varhaiskasvatuksen arviointi tulee osaksi kansallisen koulutuksen arviointikeskuksen toimintaa. Myös lasten ja huoltajien on mahdollista osallistua arviointiin. Arviointien keskeiset tulokset tulee julkistaa. (Laki varhaiskasvatuksesta 2015; Opetus- ja kulttuuriministeriö 2015.)

2.2 Uskontokasvatus osana yhteiskunnan toteuttamaa kasvatusta

Parlamentaarinen Päivähoidon kasvatuskomitea perustettiin vuonna 1979 pohtimaan päivähoidon tavoitteita. Kasvatustavoitekomitean mietinnön mukaan päivähoitolakiin lisättiin tavoitepykälä, jonka mukaan päivähoidon tulee edistää lapsen fyysistä, sosiaalista ja tunne-elämän kehitystä. Päivähoidon tulee myös tukea lapsen esteettistä, älyllistä, eettistä sekä uskonnollista kasvatusta. Näiden kasvatusalueiden toteuttamisessa päivähoidon tulee huomioida lapsen ikä, yksilölliset tarpeet sekä yleinen kulttuuriperinne.

Uskontokasvatus sai näin päivähoidossa selkeän ja lakisääteisen aseman (Kallioniemi 2009, 12). Lapsen oikeutta saada oman uskontonsa mukaista ohjausta, tukea ja kokemuksia perustelee myös YK:n lapsen oikeuksien sopimus (1989). 14. artiklassa

Taataan lapselle (alle 18 v) ajattelun, omatunnon ja uskonnon vapaus. 27. artiklassa tunnustetaan lapsen oikeus hänen ruumiillisen, henkisen, hengellisen, moraalisen ja sosiaalisen kehityksen kannalta riittävään elintasoon ja tästä elintasosta vanhempien on velvollisuus huolehtia. (Lapset seurakuntalaisina 2013.)

Perusteistaan huolimatta päivähoitohenkilöstö on epävarma uskontokasvatuksen toteuttamisessa. Päivähoidon kasvatuskomitean mietinnössä (1980) määriteltiin tavoitteet lakia yksityiskohtaisemmin. Uskontokasvatuksen tavoitteet olivat seuraavat:

Lapsi pääsee osalliseksi juhlapyhien perinteestä, ja hän saa tietoa kristinuskon keskeisestä sisällöstä ja kulttuuriperinnöstä. Lasta ohjataan suhtautumaan kunnioittavasti uskonnolliseen vakaumukseen ja erilaisiin katsomustapoihin. Lapsi saa vastauksia uskonnollisiin kysymyksiinsä ja mahdollisuuden hiljentyä.

Kasvatuskomitean asettamissa tavoitteissa korostui kristillisen perinteen ja siihen liittyvän tapakulttuurin tuntemus. Päivähoidon uskontokasvatus ei ole uskonnolliseen vakaumukseen ohjaamista. Tämä kuuluu vanhemmille, heillä on lapsensa ensisijainen kasvatusoikeus. Uskontokasvatus välittää lapselle tietoa ja kokemuksia uskonnosta. Ihanteeksi onkin asetettu se, että ketään lasta ei tarvitsisi poistaa ryhmästä uskontokasvatuksen ajaksi. (Kallioniemi 2009, 12–13.)

Käytettäessä käsitteitä uskonnolliskatsomuksellinen orientaatio tai uskontokasvatus on merkittävää ymmärtää käsitteiden sisältö. Käytännössä uskonnolliskatsomuksellista orientaatiota toteutetaan antamalla lapselle uskontokasvatusta. Se on varhaiskasvatussuunnitelmaan kirjattua yhteiskunnan toteuttamaa kasvatusta. (Petäjä 2008, 122; Ojell 2009, 123.) Uskontokasvatus voi olla kristillistä tai muun uskontokunnan mukaista kasvatusta. Myös uskonottoman perheen vakaumusta kunnioitetaan (Kangasmaa, Petäjä, Vuorelma 2009, 40). Uskonottomuus on myös katsomus, jota voidaan tarkastella päiväkodissa. Myös uskonottoman perheen lapsi tarvitsee tietoa omaa itseä lähellä olevista tavoista uskoa ja ajatella. (Kuusisto & Lamminmäki-Vartia 2010, 135.)

Uskontokasvatus toteutuu päivähoidossa yleisellä tasolla, ei kovinkaan syvästi. (Halme 2010, 8; Ojell 2009, 123; Kangasmaa, Petäjä, Vuorelma 2009, 40.) Sen tehtävänä on tarjota lapsille tietoa ja kokemuksia sekä virikkeitä henkilökohtaisen katsomuksen muodostamiseen (Kallioniemi 2004, 53). Uskontokasvatuksen tarkoitus ei ole uskonnon sisällön opiskelu, vaan uskonnollisen ja katsomuksellisen yleissivistyksen tarjoaminen. Lapsella on oikeus päivähoidon toteuttamassa uskontokasvatuksessa tutustua omaan uskontoon ja sen traditioihin (vanhempien niin salliessa). Juhlien ja pyhyiden lisäksi uskonnon tulisi olla osa lapsen arkea antamassa toivoa, turvallisuutta ja rohkeutta. Lapsi tutustuu lähellä häntä olevien uskontojen ja katsomusten tapoihin. (Varhaiskasvatussuunnitelma 2005; Ojell 2009, 123; Lapset seurakuntalaisina 2013.)

Mattilan (2009, 62) mukaan osa päivähoidon työntekijöistä on sitä mieltä, että päiväkodissa ei kuulu tarjota lapsille uskontokasvatusta. Suurin osa henkilökunnasta kuitenkin ajattelee, että uskontokasvatuksella on tärkeä tehtävä kult-

tuurin siirtämisessä, lasten kysymyksiin vastaamisessa, voimavarana ja henkisenä pääomana. Lamminmäki–Vartian (2010) tekemän tutkimuksen mukaan osa päiväkodin kasvatushenkilöstöstä on halukas siirtämään uskontokasvatuksen toteuttamisen jollekin toiselle henkilölle. Osa haastateltavista ei ajatellut uskontokasvatuksen olevan tasaveroinen muiden kasvatuksen sisällönalueiden kanssa. Uskontokasvatuksen toteuttamista ei suunniteltu, eikä siitä keskusteltu vanhempien eikä työkavereiden kanssa. Uskontokasvatusta käsittelevässä kirjallisuudessa ja keskustelussa on tuotu esille ajatus, että uskontokasvatus olisi parhaimmillaan silloin, kun sitä toteuttaisi lapsen päiväkotiarjessa oleva ihminen eli päiväkotiryhmän oma varhaiskasvattaja. Aiheesta ei ole yhtä oikeaa mielipidettä. Oli uskontokasvatuksen toteuttaja päiväkodin oma tai seurakunnan työntekijä, niin hänen on tärkeätä tuntea uskontokasvatuksen luonne. On huomioitava joitakin tärkeitä asioita. Näitä ovat muun muassa se, että ryhmän kaikki lapset eivät saa ehkä osallistua tilaisuuteen tai uskon käsitteet sekä kieli saattaa herättää lapsissa hämmennystä. (Hilska 2004, 85.)

Uskontokasvatus pyrkii tukemaan lapsen kasvua, identiteetin muodostumista ja ihmisenä olemista. Lapsi saa mahdollisuuden olla kosketuksissa myös ihmisyydessä oleviin elämän suurimpiin kysymyksiin. Uskontokasvatus pyrkii antamaan valmiuksia kohdata uskontoon liittyviä asioita. Lapsen kokemus turvallisuudesta, omasta arvokkuudesta, ainutlaatuisuudesta sekä rakastettuna ja hyväksyttynä olemisesta on tärkeitä. (Mattila 2009, 62; Kangasmaa, Petäjä, Vuorelma 2009, 39–40.) Uskontokasvatuksessa tärkeintä on tapa, jolla suhtaudumme lapseen ja kohtelemme häntä. Lapsi tulee nähdä ”Jumalan silmin”, nähden hänen arvokkuutensa ja mahdollisuutensa. (Halme 2010, 25.)

Uskontokasvatus tulee olemaan myös jatkossa, uuden Varhaiskasvatussuunnitelman myötä, osa yhteiskunnan tarjoamaa varhaiskasvatusta. Opetushallituksen julkaiseman Vasu 2017 luonnoksen mukaan varhaiskasvatuksen sisällön eri aihealueet on kirjattu eri orientaatioiden sijaan oppimisen eri alueiksi. Katsomus-/uskontokasvatus on osa ”Minä ja meidän yhteisömme”-oppimiskokonaisuutta. Suunnitelman mukaan koko ryhmä tutustuu kaikkien ryhmän jäsenten uskontoihin ja katsomuksiin. (Opetushallitus 2016.)

2.3 Porin kaupungin varhaiskasvatussuunnitelmaan kirjattu uskonnollis-katsomuksellinen orientaatio

Porin kaupungin laatima varhaiskasvatussuunnitelma pohjautuu valtakunnallisiin asiakirjoihin. Näitä ovat varhaiskasvatussuunnitelman perusteet ja valtioneuvoston periaatepäätös varhaiskasvatuksen linjauksista. Porin kaupungin kuntakohtainen varhaiskasvatussuunnitelma on saanut hyväksynnän 7.4.2011. (Pori 2013.) Varhaiskasvatussuunnitelma on sisällöllisen kehittämisen ja ohjauksen väline, jonka tavoitteena on edistää varhaiskasvatuksen yhdenvertaista toteutumista koko maassa. (Pori 2013; Kalliala 2008, 35; Lapset seurakuntalaisina 2013; Lapsi on osallinen 2008.) Päivähoitoyksiköt laativat halutessaan omat Porin kaupungin varhaiskasvatussuunnitelmaan pohjautuvat yksikkökohtaiset varhaiskasvatussuunnitelmat. Kasvatuskumppanuutta päiväkodin henkilöstön ja huoltajien välillä toteutetaan muun muassa lasten henkilökohtaisten varhaiskasvatussuunnitelmien laatimisessa. Suunnitelmaan kirjaan kunkin lapsen tarpeet ja mielenkiinnon kohteet. (Halme 2010, 8.)

Varhaiskasvatussuunnitelman mukaan varhaiskasvatus määritellään pienten lasten eri elämänpiireissä tapahtuvaksi kasvatukselliseksi vuorovaikutukseksi, jonka tavoitteena on edistää tasapainoista kasvua, kehitystä ja oppimista. Varhaiskasvatus on siis suunnitelmallista ja tavoitteellista yhteistoimintaa, jossa keskeinen sija on lapsen omaehtoisella leikillä. Varhaiskasvatuksessa huomioidaan lapsilähtöinen toiminta ja lapselle luontainen tapa oppia on leikin, tutkimisen, liikkumisen sekä eri taiteen alueisiin liittyvän kokemisen kautta. (Pori 2013.) Porin kaupungin varhaiskasvatussuunnitelmaan on kirjattu yhteistyötahot, joiden kanssa päivähoito tekee yhteistyötä. Yhdeksi yhteistyökumppaniksi on mainittu seurakunta. Yhteistyötä tulee tehdä suunnitelmallisesti ja tavoitteellisesti, korostaen vuorovaikutuksen ja yhteisen toiminnan merkitystä. (Halme 2010, 12.)

Valtakunnallisen varhaiskasvatussuunnitelman sisältö jakautuu kuuteen eri orientaatiokokonaisuuteen. Orientaatioalueita ovat matemaattinen, luonnontieteellinen, historiallis-yhteiskunnallinen, esteettinen, eettinen ja uskonnollis-katsomuksellinen orientaatio (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2005).

Orientaation käsitteen voi ymmärtää välineiden ja valmiuksien antamisella lapselle. Näin lapsi pystyy perehtymään, ymmärtämään ja kokemaan ympäröivän maailman monimuotoisia ilmiöitä. Elämää tarkastellaan tietystä näkökulmasta käsin. Sisällöt liitetään lasten lähiympäristöön, arkeen ja konkreettisiin kokemuksiin niin, että lapsella on mahdollisuus tehdä asioista havaintoja ja muodostaa omia käsityksiä. (Halme 2010, 13.)

Uskonnollis-katsomuksellinen orientaatio ei tarjoa listaa opetettavista asioista, kasvattaja tarjoaa eri orientaatioista käsin lapselle innostavan ympäristön ja toiminnan. Kasvattaja tarjoaa varhaiskasvatukseen sisältöä, johon lapset orientoituvat omalla tavallaan ja toiminnallaan. (Halme 2010, 8.) Lapsi saa pohtia omia ja lähiympäristössään olevia uskonnollisia, hengellisiä ja henkisiä ilmiöitä yhdessä aikuisten ja toisten lasten kanssa. Varhaiskasvatuksessa lapsi ei opiskele eikä suorita. Orientaatioiden tarkoituksena on olla kehyksenä sille, millaisia kokemuksia, tilanteita ja ympäristöjä kasvattajan tulee etsiä, muokata ja tarjota lapsen tasapainoisen kasvun ja kehityksen tukemiseksi. (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2005.) Eri orientaatioiden sisältöalueita ei ole varhaiskasvatussuunnitelmassa avattu tai täsmennetty, vaan ne on mainittu ainoastaan käsitteinä.

Päiväkodin henkilöstö ja huoltajat keskustelevat lapsen henkilökohtaisen varhaiskasvatussuunnitelman laadinnan yhteydessä myös uskonnollis-katsomuksellisen orientaation toteuttamisesta päivähoidossa. Suunnitelmassa tehdään sopimus siitä, miten päivähoito toteuttaa orientaatiota juuri tämän lapsen kanssa. Keskustelu pohjaa sille, että uskontokasvatus on perheen oma asia, jota päivähoito vahvistaa antamalla yleissivistävää ainesta. (Halme 2010, 8.) Varhaiskasvatussuunnitelma-keskusteluissa päiväkodin työntekijä kertoo vanhemmille millaisiin arvoihin ja kasvatuskulttuuriin päiväkotitoiminta on sitoutunut sekä miten uskontokasvatusta päiväkodissa toteutetaan (Kangasmaa, Petäjä & Vuorelma 2009, 40).

Lapsi saa pohtia omia ja lähiympäristössään olevia uskonnollisia, hengellisiä ja henkisiä ilmiöitä yhdessä aikuisten ja toisten lasten kanssa. Painopisteenä orientaatioissa ovat lapsen oman uskonnon perinteet, tavat ja käytännöt. Lapsi

tutustuu asioihin ihmettelyn, kyselemisen, pohdinnan ja hiljentymisen kautta. Lasta autetaan ymmärtämään uskon sanallista, sanatonta ja symbolista maailmaa. Tärkeänä nähdään lapsen oman kulttuuriperinnön siirtäminen. (Kallioniemi 2009, 16; Ojell 2009, 123; Petäjä 2008, 121.)

Uskonnollis-katsomuksellisen orientaation sisältö tulisi olla varhaiskasvatuksessa mukana tasaveroisesti muiden orientaatioiden kanssa. Tämä on tärkeää esimerkiksi suunniteltaessa erilaisia varhaiskasvatuksessa toteutettavia projekteja. Uskonnollis-katsomuksellisen orientaation toteutus ei saa jäädä irralleen muusta, mikä on riskinä tilanteessa, jossa orientaation toteutus on pitkälti seurakunnan vastuulla. Varhaiskasvatussuunnitelman mukaan varhaiskasvatus nähdään kokonaisvaltaisena eri orientaatiot mukaan kokonaisuuteen integroivana toimintana. (Halme 2010, 14; Mattila 2009, 62–63; Kangasmaan & Petäjän & Vuorelman 2009, 41.) Halmen (2010, 14–15) mukaan eri orientaatiot ovat eri näkökulmia samaan todellisuuteen. Asioita tulee tarkastella kokonaisuutena, näin uskonnollis-katsomuksellinen orientaatio on osa samaa kokonaisuutta.

2.4 Kirkon varhaiskasvatus osana lapsen elämää

Kirkon varhaiskasvatus on lasten ja heidän huoltajiensa tai muiden läheistensä kanssa tapahtuvaa kasvatusta. Se on kristillisestä uskosta ja siihen liittyvistä arvoista kumpuavaa kasvatuksellista vuorovaikutusta. Siinä korostuu uskon tradition jakaminen, kasvatuksen kokonaisvaltaisuus, lapsilähtöisyys ja perheen arvostaminen. Kirkko ymmärtää lapsuuden olevan merkityksellinen elämänvaihe. Lapsella on oikeus lapsena oloon, leikkiin ja lapsuuden ilon kokemuksiin. ¹ (Lapset seurakuntalaisena 2013; Lapsi on osallinen 2008.)

Kirkon varhaiskasvatus pohjautuu kasteeseen. Kaste perustuu Jeesuksen antamaan kaste- ja lähetyskäskyyn (Matt. 28: 18–20). Käskyssä Jeesus kehottaa ihmisiä olemaan toisilleen opetuslapsia kastamalla ja opettamalla heitä. Kasteessa lapsi tulee Jumalan lapseksi. Samalla hän tulee myös kirkon ja seura-

kunnan osallisuuteen ja sen jäseneksi. 2 (Lapset seurakuntalaisena 2013; Lapsi on osallinen 2008; Ojell 2013, 19.)

Ihmisen arvo ei ole riippuvainen hänen teoistaan. Jokainen lapsi on ainutlaatuinen ja arvokas. Lapsi on arvokas myös seurakunnassa. On tärkeätä vahvistaa lapsen käsitystä itsestään merkityksellisenä yhteisön jäsenenä. Toivotaan, että lapsi oivaltaa oman ainutlaatuisuutensa ja merkityksellisyytensä kokemansa arvonannon ja osallisuuden kautta. On tärkeätä tukea lapsen kristillistä identiteettiä, mukanaoloa ja osallisuutta seurakunnassa. Lapsena oleminen tässä ja nyt sekä suhde Jumalaan on tärkeämpää kuin se, mitä lapsesta ehkä joskus tulee. 3 (Lapset seurakuntalaisina 2013; Lapsi on osallinen 2008; Ojell 2013, 19.)

Vuonna 1979 ilmestyi ensimmäinen opaskirja Päivähoidon uskontokasvatus kunnan ja kirkon yhteistyössä toteuttamaan uskontokasvatukseen. Kirkon työntekijöille on järjestetty koulutusta päivähoidon uskontokasvatukseen ja materiaalia työn tukemiseen on tuotettu 1980-luvulta asti. (Ojell 2013, 30.) Tänä päivänä kirkon ja yhteiskunnan varhaiskasvatuksen yhteistyö tunnetaan laajana ja toimivana kirkon varhaiskasvatuksen työmuotona (Kirkkohallitus 2013). Kirkon varhaiskasvatus sitoutuu valtakunnalliseen Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet-asiakirjan mukaiseen varhaiskasvatukseen siten, että kirkon varhaiskasvatuksen perusta on kirkon oma arvopohja ja kristillisen uskon keskeisistä sisällöistä nousevat tavoitteet. (Lapset seurakuntalaisina 2013; Lapsi on osallinen 2008; Ojell 2013, 24–25; Pruuki 2010, 89.)

Jokaisen päiväkodin omassa varhaiskasvatussuunnitelmassa tulisi näkyä yhteistyö muun muassa seurakunnan kanssa. Yhteistyön rakenteiden tulee olla kirjattu, ja yhteistyöllä tulee olla jatkumo. Näin voimme tukea lapsen kasvua ja auttaa perhettä pääsemään eri palveluiden piiriin. Yhteistyön sisällöt tulee liittää toisiinsa luontevasti eri ikäkausina.

1, 2, 3 Teksti on Karvon Diakonia-ammattikorkeakoulun opinnäytetyöstä, Seurakunnan varhaiskasvatuksen ja lastenneuvolan moniammatillinen yhteistyö (2013).

Työssä tulee olla mukana kaikki eri osapuolet omalla työpanoksellaan ja osaamisellaan. (Halme 2010, 12.) Verkostoituminen vaatii yhteistyötä, suunnittelua ja koordinoitua eri toimijoiden välillä. Oman roolin ja paikan löytäminen ja toimiva vuorovaikutus eri toimijoiden kesken on merkittävää. Moniammatillisessa yhteistyössä yhteistyön aloitteentekijä saattaa olla tulevaisuudessa yhä useammin seurakunnan työntekijä. (Lapset seurakuntalaisina 2013; Lapsi on osallinen 2008.)

Kirkon varhaiskasvatusta toteutetaan paikallisesti. Lapsi ja hänen perheensä ovat kirkon varhaiskasvatuksen keskiössä. Kokonaisvaltaista hyvinvointia ja kasvua pyritään vahvistamaan eri tavoin. Alueella on seurakunnan lisäksi myös muita toimijoita, jotka työskentelevät lasten ja heidän perheidensä kanssa. Moniammatillisen yhteistyön tekeminen eri toimijoiden kesken on tärkeää. Näin pystytään palvelemaan alueen lapsia ja perheitä. Suomen evankelis-luterilaisen kirkon kehittämisasiakirjaan, Lapset seurakuntalaisina, on kirjattu yhdeksi kehittämisen ulottuvuudeksi yhteistyö eri verkostojen kesken. Kirkon varhaiskasvatuksen tulevaisuuden tärkeä kehittämistoiminnan tavoite on kehittää, lisätä ja monipuolistaa yhteiskunnan ja seurakunnan varhaiskasvatuksen työntekijöiden verkostoitumista ja yhteistyötä. Kirkon varhaiskasvatuksessa tärkeää on toiminnan jatkuva kehittäminen seurakuntalaisten tarpeet huomioiden. (Lapset seurakuntalaisina 2013; Lapsi on osallinen 2008; Ojell 2013, 24.)

2.5 Verkostoitumalla kohti lapsen etua

Kun kahden tai useamman toimijan välille syntyy yhteistyötä, niin voimme puhua moniammatillisesta yhteistyöstä. (Isoherranen 2004, 21; Karila & Nummenmaa 2001, 3.) Työstä, jossa eri ammattiryhmät yhdistävät tietonsa ja taitonsa saatetaan myös käyttää nimitystä verkostoyhteistyö. Eri työympäristöissä moniammatillinen yhteistyön toteutuminen saa hieman erilaisia muotoja. Isoherrasen (2004, 14–16; 2008, 34–37) mukaan voimme kuitenkin löytää viisi käytännön näkökulmaa, jotka korostuvat moniammatillisessa yhteistyössä työympäristöstä riippumatta.

Asiakaslähtöisyydessä asiakas eli lapsi huomioidaan mahdollisimman kokonaisvaltaisesti. Lapsi on koko moniammatillisen yhteistyön lähtökohtana. Yksikään tahon ei voi yksin hallita kaikkia eri osa-alueita, joita tarvitaan lapsen etuun tähtäävässä työssä. Yhdessä työskennellen toimintaan saadaan useita erilaisia tiedon ja osaamisen näkökulmia. Näin pystytään täydentämään omaa osaamista toisten eri alojen asiantuntijoiden osaamisella. Samalla oma osaaminen lapsen etua tavoittelevassa työssä ikään kuin moninkertaistuu. Yhdessä saavutettu tulos on sellainen, johon yksikään toimija ei yksin pysty. (Karila & Nummenmaa 2001, 3, 34, 146–147; Isoherranen 2004, 14–15; Isoherranen 2008, 33–36.)

Oleellista on se, kuinka **tieto ja osaaminen saadaan kootuksi yhteen** ja prosessoidaan niin, että tavoitteen muodostamisesta ja toteutumisesta tulee mahdollisimman kokonaisvaltaista. Tavoitteena on yhdistää eri asiantuntijoiden tiedot ja taidot mahdollisimman paljon lasta palvelevalla tavalla. Asiantuntijoiden tulee tietoisesti pyrkiä sellaiseen vuorovaikutukseen, jossa tiedon ja eri näkökulmien yhdistäminen tuottaa enemmän kuin yksittäisen tahon asiantuntijatekös voi olla. (Karila & Nummenmaa 2001, 3, 34, 146–147; Isoherranen 2004, 14–15; Isoherranen 2008, 33–36.)

Vuorovaikutuksellisella yhteistyöllä tarkoitetaan vuorovaikutuksen merkityksen hahmottamista ja siihen vaikuttamista. (Karila & Nummenmaa 2001, 3, 34, 146–147; Isoherranen 2004, 14–15; Isoherranen 2008, 33–36.) Moniammatillinen yhteistyö mahdollistaa toimivia kokonaisuuksia ja joustavuutta. Tärkeätä on yhteinen pyrkimys löytää tapa vuorovaikutuksen toteutumiseen.

Moniammatillinen yhteistyö vaatii uskallusta ”heittäytyä” pois omista tutuiksi käyneistä ajatus- ja työskentelymalleista. (Karila & Nummenmaa 2001, 3, 34, 146–147; Isoherranen 2005, 14–16; Isoherranen 2008, 35–37.) Moniammatillisessa yhteistyössä saatetaan joutua tekemään myös omien **rajojen ylityksiä**. Tällä tarkoitetaan organisaatioiden, yhteisöjen ja roolien rajoja koskevien sääntöjen sovittuja ylityksiä asiakaslähtöisesti. Esteenä voi olla yhteisen ammatillisen kielen puute ja käsitteiden sekä menetelmien erilaisuus. Samojen

lasten ja perheiden kanssa työskentelevät usein eri organisaatioissa, ja heidän toimintaansa ohjaavat eri säädökset, työskentelykulttuurit ja painotukset. (Isoherranen 2004, 16; Isoherranen 2008, 36–37.)

Moniammatillinen yhteistyö kehittyä, jos löydämme uusia ja laajoja hallinnollisia rajoja ylittäviä toimintamalleja. **Verkostojen huomioinnissa** tiedostetaan lapsen sosiaalisen verkoston merkitys ja sen huomioon ottamisen tärkeys kaikissa tilanteissa. (Isoherranen 2004, 16; Isoherranen 2008, 36–37.)

Verkostoyhteistyö on tärkeitä sekä kirkon että yhteiskunnan varhaiskasvatuksessa. Ammattilaisten välinen luottamus on tärkeitä. Luottamusta voidaan luoda tutustumalla ja olemalla yhdessä. Tällöin saadaan selville myös toisten työkuvat, ajatukset ja toimintatavat. (Honkanen & Suomala 2009, 95.) Toisen toimijan työn kunnioitus on tärkeitä. Luottamus syntyy kunnioituksesta ja toisinpäin.

2.6 Uskontokasvatuksen mentoroinnin tarve päivähoidossa

Päivähoidon kasvattajat kokevat epävarmuutta roolistaan uskontokasvattajana. Uskonnollis-katsomuksellisen orientaation toteuttaminen päivähoidossa ilman tarvittavaa koulutusta ja uskontokasvatuksen tuntemusta on vaativaa. Päiväkodin henkilökunnan olisi tärkeitä saada tietoa ja tukea, jotta he pystyisivät kehittymään tehtävässään uskontokasvattajana. Näin he pystyisivät saavuttamaan ja ylläpitämään ammattitaidon, joka loisi vankan pohjan uskontokasvatuksen toteuttamisessa. (Mattila 2009, 63; Kallioniemi 2005, 16.)

Lamminmäki-Vartia ja Oleander on tutkinut katsomuskasvatuksen johtamista ja siihen liittyviä haasteita. Tutkimuksen kohderyhmänä olivat helsinkiläiset ja vantaalaiset päiväkodinjohtajat. Tutkimuksen tuloksista selviää, että päiväkotien johtajat tarvitsevat konkreettista tukea uskonnollis-katsomuksellisen sisältoalueen johtamiseen. Tutkimuksen tuloksia esiteltiin myös uskontokasvatussymposiumin julkaisussa ”Uskonto lapsuuden kulttuureissa”. Tässä käsiteltiin päiväkodin johtajan oman toiminnan merkitystä päiväkodin työntekijöiden suh-

tautumiseen uskonnollis-katsomuksellisen sisällönalueen toteuttamiseen. Hyvässä pedagogisessa johtamisessa korostuu katsomus-sensitiivisen merkityksen ymmärtäminen, aktiivinen johtaminen ja pedagoginen ohjaus. (Lamminmäki-Vartia & Kuusisto 2015, 168–170.)

Päiväkodin omat työntekijät ovat vastuussa uskontokasvatuksen toteuttamisesta lapsen päiväkotiarjessa. Uskontokasvatuksen mentoroinnin avulla päiväkodin työntekijöillä on mahdollista saada tähän tukea seurakunnalta. (Kirkkohallitus 2010: Lapset seurakuntalaisina 2013). Uskontokasvatuksen mentoointi on vakiintunut Suomen evankelis-luterilaisen kirkon kehittämisasiakirjan, Lapset seurakuntalaisina (2013), mukaan hyväksi käytännöksi. Menetelmä on käynnistetty 1990-luvun lopulta lähtien. Uskontokasvatuksen mentoointiin kouluttautuminen aloitettiin Suomessa vuonna 2001. (Pesonen 2009, 103–105.)

Kirkkohallituksen kasvatuksen ja perheasiain yksikkö on alkanut yhdessä Seurakuntien Lapsityön Keskuksen kanssa kouluttaa seurakunnan työntekijöitä varhaiskasvatukseen uskontokasvatuksen mentoreiksi. Koulutuksen tarkoituksena on aikaan saada seurakunnan työntekijöille valmiuksia yhteistyöhön yhteiskunnan varhaiskasvattajien kanssa. Seurakunnan työntekijä tukee koulutuksen saatuaan oman alueensa päivähoitohenkilöstöä. Tavoitteena on, että mahdollisimman monella yhteiskunnan varhaiskasvattajalla on entistä parempi valmius toteuttaa uskontokasvatusta. (Kuntaliitto 2011, 19; Petäjä 2008, 125: Lapset seurakuntalaisena 2013.)

Mentori viettää aikaa päiväkodissa säännöllisesti, ja on läsnä päiväkodin arjessa yhtenä aikuisena muiden joukossa. Yhteistyö vaatii aikaa ja vaivaa. Yhteistyö etenee päiväkodin ehdoilla. Uskontokasvatuksen mentoroinnin tavoitteena ja tarkoituksena on olla varhaiskasvatuksen henkilökunnan tukena uskontokasvatusta suunniteltaessa ja toteutettaessa. Tuki pitää sisällään erilaisien menetelmien esittelemistä, keskusteluja, asioiden jakamista, auttamista suunnittelussa ja kannustamista uskontokasvatukseen liittyvissä asioissa. (Opetushallitus 2014, Kirkkohallitus 2010; Lapset seurakuntalaisina 2013; Pesonen 2009, 104.)

Seurakunta tukee päiväkodin työntekijöitä juuri niissä uskontokatsomuksellisen orientaatioon liittyvissä osa-alueissa, joissa on tuen tarvetta. Luottamuksen syvennyttyä voidaan suunnitella, ideoida ja tehdä uskonnolliskatsomukselliseen orientaatioon liittyviä asioita. Tavoitteena on, että päiväkodin henkilöstö pystyy itsenäisesti toteuttamaan uskontokasvatusta päiväkotiryhmän arjessa. Seurakunnan työntekijöiden ei tule asettautua osaajan rooliin. Kummankin osapuolen kokiessa itsensä hyväksytyksi, oman ammattinsa osaajana yhteistyö saa mahdollisuuden kehittyä luovaksi ja oivaltavaksi. (Petäjä 2008, 125; Kirkkohallitus 2010.)

Päivähoitomentoroinnin tavoitteena on varhaiskasvatussuunnitelmaan kirjattu lapsen kokonaisvaltainen oppiminen tilanteissa, joissa lapsella on mahdollisuus kokea itsensä keskeisenä toimijana. Merkityksellistä ei ole yksittäiset uskonnolliset tuokiot, vaan uskonnon ja uskontokasvatuksen tulee mieltää olevan osa arkea ja elämää (Petäjä 2008, 126.) Mentoroinnin tavoitteena on luoda tavasta toteuttaa uskontokasvatuksesta mahdollisimman rikas. Parhaimmillaan uskontokasvatus vahvistaa lapsen luonnollista herkkyyttä ja mielenkiintoa elämän suuria kysymyksiä kohtaan. (Lapset seurakuntalaisina 2013.)

2.7 Yhteistyön neljä koria

Kirkkohallituksen kasvatus- ja perheasiainyksikkö on laatinut opetushallituksen päivitettyihin ohjeisiin perustuvan ”Neljän korin mallin” konkretisoimaan seurakunnan tekemää yhteistyötä päivähoidon, koulun ja oppilaitoksen kanssa. Yhteistyön näkyväksi tekemisellä pyritään varmistamaan uskonnonvapauden toteutuminen. Esitteessä, Seurakunta päivähoidon, koulun ja oppilaitoksen kumppanina, esitetyt korit on syytä pitää erillään, ja poimia sieltä itselleen, paikallisesti tehtävään yhteistyöhön sopivia yhteistyön malleja. Neljän korin mallin uskotaan luovan yhteistyöhön selkeyttä ja vapautta muuttuvassa monikulttuurisessa toimintaympäristössämme. (Seurakunta päiväkodin, koulun ja oppilaitoksen kumppanina 2015.)

Yhteistyön koreja on neljä: Yleissivistävä opetus, Perinteiset juhlat, Uskonnolliset tilaisuudet ja Kasvun ja hyvinvoinnin tuki. Yleinen opetus-korin mukaan seurakunnan työntekijä nähdään oman alansa erityistuntijana tai uskontokatsomuskasvatuksen tukijana. Pedagoginen vastuu on kuitenkin päiväkodilla. Yleissivistävä opetus ei sisällä uskonnon harjoittamista. Kasvattajan tehtävänä on tarjota lapsille erilaisia oppimisympäristöjä, seurakunta on lapselle yksi tällainen. (Seurakunta päiväkodin, koulun ja oppilaitoksen kumppanina 2015.)

Toisen korin sisältä löytyvät perinteiset juhlat. Tarkoituksena on siirtää lapsille tieto suomalaisen kulttuurin perinteistä. Juhlassa lapsella on mahdollisuus nauttia yhteisöllisyydestä ja kunnioittavasta läsnäolosta. Kysymys ei ole uskonnon harjoittamisesta, vaikkakin tilaisuus saattaa sisältää yksittäisen virren. Seurakunnan työntekijä voi toimia suunnittelussa päivähoidon tukena. Hänen roolinsa on olla tilaisuuden kutsuvieraana. (Seurakunta päiväkodin, koulun ja oppilaitoksen kumppanina 2015.)

Kolmas kori sisältää uskonnolliset tilaisuudet. Lähtökohtana on uskonnonvapaus, joka on perusoikeutemme. Tässä yhteistyömallissa harjoitetaan uskontoa positiivisen uskonnonvapauden periaatteella. Tällä tarkoitetaan vapautta uskoa, harjoittaa sitä sekä olla liittyneenä uskonnolliseen yhteisöön. Lasten osallistuminen tilaisuuteen vaatii vanhempien suostumuksen, tilaisuudesta ajoissa kotiin tiedottaminen onkin tärkeätä. Päiväkodin tehtävänä on järjestää vaihtoehtoinen ja mielekäs toiminta lapsille, joilla ei ole lupaa osallistua tilaisuuteen. (Seurakunta päiväkodin, koulun ja oppilaitoksen kumppanina 2015.)

Neljännän korin anti tukee kasvua ja hyvinvointia. Toiminnan lähtökohtana on tasavertainen ja yhteisöllinen kumppanuus, joka perustuu päiväkodin omiin hyvinvointisuunnitelmiin. Yhteistyö saattaa toimia yhtenä päiväkodin henkilöstön työhyvinvointia edistävänä tekijänä. Toiminta kunnioittaa läsnä olevia uskontoja ja katsomuksia. (Seurakunta päiväkodin, koulun ja oppilaitoksen kumppanina 2015.)

3 TUTKIMUKSEN TOTEUTTAMINEN

3.1 Tutkimuksen tarkoitus, tavoitteet, tutkimuskysymykset ja kohderyhmä

Tutkimuksen tarkoituksena oli saada päivähoidon ja seurakunnan moniammatillisen yhteistyön edut näkyväksi. Tavoitteena oli selvittää päivähoidon ja seurakunnan yhteistyön tarpeet ja tämän hetkinen yhteistyö. Tavoitteena oli myös saada selville työntekijöiden halukkuus yhteistyöhön, näkemys yhteistyön kehittämisen tarpeesta ja toteuttamisen eri vaihtoehdoista.

Pääkysymykseni on:

Minkälaista on yhden Porin seurakunnan ja saman alueen 3–5-vuotiaiden lasten päivähoidon moniammatillinen yhteistyö?

Alakysymykseni ovat:

1. Mihin tarpeisiin yhteistyö vastaa?
2. Minkälaista yhteistyö on nyt?
3. Miten yhteistyötä tulisi kehittää?

Kvalitatiivisessa eli laadullisessa tutkimuksessa kohdejoukko valitaan tarkoituksenmukaisesti (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2004, 155). Tutkimukseen osallistui yksi Porin seurakunta ja saman alueen päivähoidon kahden päiväkodin 3–5-vuotta vanhojen lasten ryhmä. Valitsin tutkimukseeni osallistuvat päiväkodit ryhmien ikäjakauman mukaan. Alueen päiväkodeista ainoastaan näissä kahdessa on 3–5-vuotiaiden lasten osasto.

Rajasin tutkimuksestani pois sekä 0–2-vuotiaat että 6-vuotiaat lapset. Hotman (2015) uskontokasvatuksen mentorointia käsittelevän opinnäytetyön mukaan päivähoitomentorit olivat havainneet, että uskonnollis-katsomuksellisen orientaation sisällön suunnittelu on sitä vaikeampaa, mitä pienempi lapsi on kyseessä. Kinnusen (2011, 23–24) mukaan lapsen kehitys tapahtuu kokonaisvaltaisesti, hengellisen elämän kehitys toteutuu samantahtisesti psyykkisen kehityksen kanssa. Lapsen tiedollinen, kielellinen ja emotionaalinen kehitys

ovat merkittäviä tekijöitä myös hengellisen elämän kasvussa. Kielen itsenäinen tuottaminen mahdollistaa myös ensimmäisten uskonnollisten käsitteiden oppimisen.

Joensuun yliopiston uskonnon pedagogiikan professori Antti Räsänen esittelee artikkelissaan Lapsen luontainen uskonnollinen kasvu ja kehitys James W. Fowlerin uskon kehittymisteoriaa. Ennen ensimmäistä varsinaista uskon kehitysvaihetta on uskoa pohjustava vaihe nollataso eli eritymättömän uskon vaihe (0–3-vuotiaat). Tätä vaihetta määrittää hoitajiin kohdistuva luottamus. Ajanjakson aikana syntyy vastavuoroisuus, perusluottamus, toivo ja rohkeus. Rakkaus ja huolenpito luovat perusluottamusta ja vastavuoroisuutta. Ensimmäinen varsinainen uskon kehitysvaihe on intuitiivis-projektiivinen usko, joka ajoittuu ikävuosien 3–7 välille. Mielikuvituksella on keskeinen osa lapsen elämää, jäljitely on tapa oppia. Aikuinen pystyy vaikuttamaan lapseen tavoillaan, esimerkeillään, kertomillaan tarinoilla ja käyttämillään uskonnollisilla symboleilla. Hedeelmällinen ajankohta uskontokasvatukselle on lapsen ollessa 3–7-vuotta vanha. (Räsänen 2008, 11–12; Siegler, DeLoache, Eisenberg ja Saffran 2014, 138.) 6-vuotiaat lapset kuuluvat esiopetuksen piiriin, ja sitä kautta heidän uskontokasvatuksensa saa erilaisia painotuksia verrattuna 3-5-vuotiaisiin lapsiin. Esiopetuksen opettajia sitova esiopetussuunnitelma saattaa vaikuttaa odotuksiin seurakuntayhteistyötä kohtaan.

Haastattelin kahden päiväkodin 3–5 vuotiaiden lasten osastojen kahta lastentarhanopettajaa, yhteensä siis neljää lastentarhanopettajaa. Jokainen lastentarhanopettaja oli koulutukseltaan sosionomi (AMK). Työkokemusta heillä oli puolesta vuodesta yhdeksään vuoteen. Seurakunnassa haastattelin seurakunnan lapsityönohjaajaa, päiväkotiyhteistyötä tekevää lastenohjaajaa ja kappalaista. Heistä jokaisella oli takana pitkä työkokemus seurakuntatyössä. Tarkoitukseni oli haastatella ainoastaan lapsityönohjaaja. Hän kuitenkin ajatteli, että voisin saada enemmän materiaalia tutkimukseeni, jos haastatteluun osallistuisi hänen lisäksi myös päiväkotiyhteistyötä tekevät työntekijät (lastenohjaaja ja kappalainen). Hyvä näin olikin, haastattelun aikana saimme laajasti keskusteltua monesta aiheesta liittyvästä asiasta.

3.2 Laadullinen tutkimus ja aineiston kerääminen

Tutkimus oli laadullinen eli kvalitatiivinen. Tämä menetelmä kuvaa todellista elämää mahdollisimman kokonaisvaltaisesti ja monitahoisesti. Laadullinen tutkimus on hyvä menetelmä silloin kun halutaan kuvata, tulkita tai selittää ihmisten välistä kommunikaatiota ja toimintaa sekä ympäröivää kulttuuria. Laadullisen tutkimuksen toteuttaminen on joustavaa, ja se pyrkii ymmärtämään ihmiselämän erilaisia ilmiöitä. Aineisto on ainutlaatuista, ja sitä tulee käsitellä sen mukaisesti. Tässä opinnäytetyössä tarkastellaan kirkon ja yhteiskunnan varhaiskasvattajien todellisia kokemuksia, ajatuksia ja merkityksiä lapsen kanssa eletyssä arjessa. Tämän vuoksi sopiva menetelmä tälle tutkimukselle oli kvalitatiivinen eli laadullinen tutkimus. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 1997, 151–152; Varto 2005, 28.) Opinnäytetyöni kuvaa yhteiskunnan ja kirkon varhaiskasvatuksen moniammatillisen yhteistyön toteuttamista lapsen arjessa. Tarkoituksena on kuvata niitä tarpeita, mitä yhteiskunnan ja kirkon varhaiskasvattajan kokevat yhteistyön toteuttamiselle ja kehittämiselle.

Hirsjärvi ja Hurme (2011, 47–48) kuvaavat haastattelun, jossa keskustelu kohdennetaan tiettyihin teemoihin teemahaastatteluksi. Tutkimuksen aineistonkeruumenetelmänä käytettiin teemahaastattelua. Sen valinta tiedonhankintamenetelmäksi oli onnistunut. Tutkittavat näkökulmat saatiin näin hyvin esille, ja sen toteutus onnistui luontevasti seurakunnan ja päiväkodin tiloissa. Aineiston kokoaminen aidossa ja luonnollisessa tilanteessa on osa laadullista eli kvalitatiivista tutkimusta (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2004, 151–152). Haastattelu on miellyttävä menetelmä kerätä tietoa, siinä saa olla vuorovaikutuksessa haastateltavan henkilön kanssa. Tärkeätä on tutkittavan aito kuunteleminen. Näin pystytään ottamaan huomioon ihmisten eri tulkinnat. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 1997, 200–201.) Haastattelussa aito vuorovaikutus on tärkeätä, näin keskustelun ilmapiiri on luonnollinen ja luottamuksellinen. Tämä on haastattelussa tärkeätä, luontevassa vuorovaikutuksessa haastateltava pystyy tuomaan hyvin esille omia tulkintojaan tutkittavista aiheista. Teemahaastattelun pyrkimys onkin saada selville niitä merkityksiä, joita haastateltavilla on. Riittävän väljät teema-alueet ja vuorovaikutuksellinen haastattelutilanne tarjoaa myös mahdollisuuden luoda uusia ja yhteisiä merkityksiä. Näin haastattelun

avulla saadaan aineisto, josta saa tehtyä tutkittavaa ilmiötä koskevia päätelmiä. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 1997, 201; Hirsjärvi & Hurme 2011, 66; Metsämuuronen 2007, 245.)

Teemahaastattelun aihepiirit eli teema-alueet määritellään etukäteen. Tämän tutkimuksen haastattelun teemat muodostuivat tutkimuskysymysten aiheista. Näitä olivat yhteistyön tarpeet, yhteistyö nyt ja yhteistyö tulevaisuudessa (liite 1). Haastattelutilanteessa teemoihin päästään apukysymysten avulla. Teemat ja apukysymykset ohjaavat haastattelutilannetta, näin aihe tulee käsiteltyä laajasti. Keskeistä ei ole yksityiskohtainen kysymyksenasettelu, vaan haastattelu etenee teemojen avulla. Haastattelijan tulee varmistaa, että kaikki teema-alueet tulee käytyä haastateltavan kanssa läpi. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 1997, 201; Hirsjärvi & Hurme 2011, 66; Metsämuuronen 2007, 245.)

Laadin haastattelun teemat ja apukysymykset niin, että haastateltavat saivat mahdollisuuden ilmaista vapaasti omia ajatuksiaan ja kokemuksiaan. Tutkimuksen teema-alueet antoivat haastateltaville mahdollisuuden ilmaista omia merkityksiään ja ajatuksiaan vapaasti. Näin saatiin riittävä määrä aineistoa etukäteen asetettuihin teemoihin. Haastattelu on sopiva tiedonkeruumenetelmä tilanteissa, joissa käsitellään henkilökohtaisia aiheita (Metsämuuronen 2007, 235). Uskontoon ja siihen liittyvät ajatukset koetaan monesti suomalaisessa kulttuurissa arkaluonteisiksi aiheiksi.

Toimitin teemahaastattelurungon apukysymyksineen haastateltaville hyvissä ajoin ennen haastattelutilannetta. Päivähoidon varhaiskasvattajien haastattelut toteutuivat toukokuussa ja seurakunnan työntekijöiden kesäkuussa 2015. Haastattelujen kesto oli hyvin vaihteleva. Seurakunnan työntekijöiden haastattelu toteutettiin ryhmähaastatteluna, ja pitkälti tämän vuoksi haastattelutilanne muodostui hyvinkin vapaamuotoiseksi. Sen kesto oli jopa 1 ½ – 2 tuntia. Haastattelut päiväkodissa toteutuivat yksilöhaastatteluna, niiden kesto saattoi olla hyvinkin lyhyt (15 minuuttia). Haastattelu jälkeen litteroin puheen. Haastattelu seurakunnassa oli vapaamuotoista keskustelua, ja siinä oli niin paljon haastattelun ulkopuolelle jääviä asioita, että näin parhaaksi kirjoittaa ylös vain haas-

tattelun teemoja käsittelevän puheen. Litteroiduista haastatteluista kertyi 18 sivua tekstiä.

3.3 Sisällönanalyysi tutkimusmenetelmänä

Tutkimuksen analysoinnissa käytettiin aineistolähtöistä sisällönanalyysia. Tässä menetelmässä vastaukset tutkimuskysymyksiin löydetään aineistosta. Tärkeätä on huomioda, että aikaisemmat havainnot, tieto ja teoria tutkittavasta aiheesta eivät vaikutta analyysin toteuttamiseen (Tuomi & Sarajärvi 2009, 95.) Aineisto on saatu materiaali tutkittavasta ilmiöstä ja analyysin avulla se pyritään saamaan sanalliseen muotoon. Menetelmän tarkoitus on löytää mahdollisimman suuri määrä informaatiota aineistosta koskien tutkittavaa aihetta.

Laadullisen aineiston käsittelyprosessissa aineistoon tutustutaan ja se sisäistetään. Tämän jälkeen aineisto laitetaan osiin sekä luokitellaan ja lopuksi tarkastellaan suhteessa tutkimusongelmiin. (Metsämuuronen 2007 244–245; Tuomi & Sarajärvi 2009, 108–109.) Sisällönanalyysi sopii hyvin käytettäväksi aineiston analysointimenetelmäksi silloin kun laadullisessa tutkimuksessa analysoidaan kirjalliseen muotoon kirjoitettuja haastatteluja. Tarkoituksena on muodostaa tutkittavasta aiheesta selkeä ja tiivistetyssä muodossa oleva ilmaus niin, että aineiston sisältämä informaatio säilyy. Aineiston analysointivaiheessa pyritään samalla sekä monitahoiseen että yksityiskohtaiseen tarkasteluun. Tutkijan tulee olla valpas havainnoimaan myös odottamattomia seikkoja tutkittavasta aiheesta. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2004, 151–152; Metsämuuronen 2006, 88.)

Tuomi ja Sarajärvi esittävät Milesin ja Hubermanin esittämän näkemyksen analyysin teknisestä vaiheesta, joka lähtee liikkeelle aineistossa sisältävistä alkuperäisilmaisista. Ne pelkistetään ja tämän jälkeen aineistosta etsitään tutkimusongelmien mukaisia kysymyksiä. Tarkoituksena on tunnistaa asiat, joista ollaan kiinnostuneita. Näitä asioita sisältävät lauseet pelkistetään yksittäisiksi ilmaisuiksi. Seuraavaksi pelkistetyt ilmaisut ryhmitellään yhtäläisten ilmaisujen kategoriaan, eli samaa tarkoittavat asiat yhdistetään samaan luok-

kaan ja annetaan luokalle sisältöä kuvaava nimi. Analyysin vaativa vaihe on kategorioiden muodostaminen. Ilmaisujen sijoittuminen eri kategorioihin riippuu tutkijan tulkinnasta. Lopuksi yläkategoriat yhdistetään kaikkia kuvaavaksi kategoriaksi. Alakategorioiden, yläkategorioiden ja yhdistävien kategorioiden avulla saadaan vastaus tutkimusongelmaan. 4 (Tuomi & Sarajärvi 2009, 101.)

Aineistolähtöinen sisällönanalyysi oli hyvä tapa analysoida haastatteluvastaukset. Tehdessäni analyysia huomasin, että ensin tutkimuskysymysten kannalta merkityksettömältä tuntuva ilmaisu sisälsikin aineistoa tutkimuskysymykseen. Sisällönanalyysikuvioita muodostaessa käytin apuna Janhosen (2001, 27) mallia sisällönanalyysikuvioista. Aineiston analyysin ensimmäinen vaihe oli pelkistäminen eli redusointi. Tässä vaiheessa koodasin aineistosta tutkimuskysymyksen kannalta olennaiset ilmaisut. Tämä tapahtui niin, että erotin litteroidusta tekstistä värifontein sanoja ja lauseita (alkuperäisilmaisut), jotka sisälsivät tutkimuskysymyksiäni kannalta olennaista tietoa. Aineiston käsittelyn toinen vaihe oli klusterointi eli ryhmittely. Tässä vaiheessa ryhmittelin sisällöltään samantyylliset ilmaisut omaksi joukokseen. Tämä toteutui niin, että leikkasin värifontein merkatut alkuperäisilmaisut ja muodostin niistä kategorioita liimamalla ilmaisuja suurelle paperille 5. Nimesin ryhmät (alaluokat) sisältöä kuvaavalla ilmaisulla. Tämä vaihe tiivistää ja selkeyttää aineiston. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 110.) Aineiston käsittelyn kolmatta vaihetta kutsutaan abstrahoinniksi eli käsitteellistämiseksi. Tämän vaiheen aikana luodaan teoreettisia käsitteitä. Tässä vaiheessa yhdistellään eri luokituksia omiksi kategorioikseen. Sivulla 28 on esimerkki aineiston analyysin etenemisestä (kuvio 1). Aineiston analysointi etenee alkuperäisilmaisuista teoreettisiin käsitteisiin ja sitä kautta johtopäätöksiin. Tutkijan on tärkeätä huomioida, että omat ajatukset ja ennakkokäsitykset tutkittavasta aiheesta eivät saa vaikuttaa johtopäätöksiin. Tutkijan tulee tarkastella asioita tutkittavien näkökulmasta ja pyrkiä ymmärtämään asioiden merkityksiä heidän näkökulmastaan. Abstrahointivaihe tarjoaa vastaukset tutkimuskysymyksiin. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 111–113.)

4 , 5 Teksti on Karvon Diakonia-ammattikorkeakoulun opinnäytetyöstä, Seurakunnan varhaiskasvatuksen ja lastenneuvolan moniammatillinen yhteistyö (2013).

Alkuperäiset ilmaukset	Alaluokka	Yläluokka	Päälouokka
Siel on niitä joka istuu siel kasvatus- ja opetusvirastos varhaiskasvatuksen puolelt.	Johtoryhmän välinen tiedonsiirto	Informaattinen yhteistyö	
Yleensä kerran vuodessa käy päiväkodit tutustumassa kirkkoon.	Kotikirkkoon tutustuminen	Opetus	
Vien henkilökohtaisesti päiväkoteihin. Olen laittanut mainoksen kerhoista lasten lokeroihin. Lastenkirkkoja ollaan ilmoitettu.	Uskonnollisista tilaisuuksista tiedottaminen		Moniammatillinen yhteistyö
On ain se laulu, tarina, kysellään lapsilta.	Päiväkotivierailut	Uskonnolliset tilaisuudet	
Vanhasta testamentista aloitetaan, jouluna syntyy Jeesus, sit on helatorstai ja heluntai ja mahdollisesti mitä on tapahtunut Jeesuksen kuoleman jälkeen.			
Joulukirkko ja pääsiäinen ovat vakiot.	Kirkkohetket		
Vien päiväkotiin ennen kirkkohetkiä laulut.			

KUVIO 1. Esimerkki aineiston analyysin etenemisestä

3.4 Tutkimuksen luotettavuus ja eettisyys

Tutkimuksen teossa on tärkeitä toimia eettisesti ja hyväksyttävällä tavalla. Ennen haastattelujen aloittamista on odotettava tutkimusluvan saamista. Sitä hakiessa on tärkeitä ilmoittaa muutamia tärkeitä asioita tutkimuksesta. Näitä ovat muun muassa tutkimuksen aikataulu, tiedonhankintamenetelmä ja tutkitavien anonymiteettiin liittyvät tekijät. Tutkijan on tärkeitä noudattaa näitä sopimuksia. Tutkijan pitää muistaa, että kaikki tutkimuksessa saatu tieto on luotamuksellista ja tutkijaa sitoo vaitiolon velvoite. En tule tutkimuksessani mainitsemaan seurakuntaa enkä päiväkotien nimiä. Pysin ilmoittamaan tulokset niin, että niistä ei pysty päättämään tutkimukseen osallistuneita tahoja. On merkittävää tutkimuksen luotettavuuden kannalta, että tutkija antaa riittävät tiedot siitä, miten tutkimus on tehty. Näin lukijat pystyvät arvioimaan tutkimuksen tuloksia. (Tuomi & Sarajärvi 2002, 138.) Olisi hyvä, jos tutkimukseen osallistuvat ja samalla substanssialueella työskentelevät tunnistaisivat tutkimuksessa kuvattuja ilmiöitä tutkimusraporttia lukiessaan (Karila 1997, 156). Tulen tuhoamaan tutkimuksessa käytettävät nauhoitteet ja litteroidut haastattelut tutkimuksen lopullisen valmistumisen jälkeen.

Haastattelujen teemojen väljyys mahdollisti eri kysymysten esittämisen eri tilanteissa. Kysymyksiini vaikutti oma jatkuvasti kehittyvä käsitykseni tutkittavasta aiheesta. Teemojen väljyys heikensi mielestäni tutkimuksen luotettavuutta. Tarkoitan tällä sitä, että haastateltavilla ei välttämättä tule mieleen samat asiat, kuin jossakin toisessa tilanteessa saattaisi tulla. Haastatteluvastauksiin vaikutti myös se, kuinka hyvin haastateltava oli haastatteluun valmistautunut.

Luulen, että oma eri näkökulmia esiin ottava tyylini heikensi tutkimuksen luotettavuutta. Tämä saattoi johtaa siihen, että haastateltavalle tuli sellainen olo, että hänellä tulisi olla mielipide asiaan vaikka ilman haastattelijan esiin nostamaa asiaa hän ei olisi miettinyt sitä ollenkaan. Toisaalta itselleni tyypillistä keskustelevaa haastattelutyyliä voi tarkastella myös toiselta kantilta: Haastattelijan itse tuodessa keskusteluun mukaan erilaisia ajatuksia ja näkökulmia myös haastateltavan ajatukset selkeytyvät ja rikastuvat. Näin haastattelutilanteen ollessa dialoginen tutkimuksen tulokset saattavat olla laajemmat ja moni-

ulotteisemmat. Näitä näkökulmia tarkastellessa huomaa, että tilanne ei ole ongelmaton. Ongelmia tutkimuksen luotettavuuteen toi myös se, että haastattelijan omat ajatukset ja arvot saattoivat tulla esille. Näin haastateltava saattaa vastata tavalla, joita hän ajattelee haastateltavan haluavan kuulla. Toisaalta tutkimukseeni osallistuvat haastateltavat olivat aikuisia ihmisiä; ja tästä syystä voisi olettaa ettei heidän mielipiteensä ja ajatuksensa olisi kovinkaan alttiita muuttumaan.

Aineiston analyysivaiheessa tutkijan omat ajatukset ja aikaisempi tieto ei saisi vaikuttaa tutkimustuloksiin, eikä niiden tulkintaan. Ilmiöitä pitäisi pystyä tarkastelemaan ainoastaan haastateltavien näkökulmasta. Tutkittava aihe oli tutkijan mielestä kiinnostava, hänellä oli aiheesta koulutuksen ja työkokemuksen perusteella tietoa ja mielikuvia. On hyvin haastavaa tulkita ilmiöitä niin, että niitä ei peilaa omien elämän aikana muodostuvien kokemusten kautta. Tilanne ei ole ongelmaton: Tutkijat valitsevat tutkimuksen aiheen usein omien mielenkiintojensa mukaisesti. En pitäisi kuitenkaan sitä mahdollisena, että tutkija valitsisi aiheen sen perusteella mistä hän ei ole kiinnostunut eikä hänellä ole mitään mielikuvia eikä tietoa.

Tutkimuksen luotettavuuden vahvistamiseksi lisäsin tutkimusraportointiin suoria lainauksia. Tutkimuksen luotettavuuden kannalta on merkittävää, että tutkija ei tee tutkimustuloksista laajoja yleistyksiä. Tutkimukseni tarjosi tiedon mukana olevan seurakunnan ja alueen päiväkotien tämän hetkisestä moniammatillisesta yhteistyöstä ja siihen liittyvistä ajatuksista. Päiväkodeissa henkilöstön vaihtuvuus saattaa olla erittäinkin vilkasta; henkilöstön vaihtuessa myös mielipiteet ja arvostukset muuttuvat. Ajatukset uskontokasvatuksen merkityksestä osana päivähoitoa vaihtelee hyvin paljon työntekijästä riippuen. Tämä koskee myös kehittämisideoiden tarkastelua. Emme voi puhua alueen yleisistä ideoista, vaan ainoastaan haastatteluhetkellä kyseisissä yksiköissä työskentelevien henkilöiden ajatuksista.

Ennen tutkimuksen julkaisemista on eettisen tavan mukaista antaa työ haastateltujen henkilöiden luettavaksi, heidän niin halutessaan. Näin haastateltava voi selvittää näkökulmiaan tilanteessa jossa haastattelija on mahdollisesti

ymmärtänyt jonkun haastateltavan sanomisen väärin. Seurakunta ilmaisi halunsa lukea kirjallinen työ ennen sen lopullista palauttamista. Annoin työn heidän luettavakseen, he toivoivat että poistan muutaman suoran lainauksen. Tämä oli aivan perusteltua; puhekieli poikkeaa kirjoitetusta tekstistä ja saattaa antaa lukijalle hämmentäviä mielikuvia.

4 TULOKSET

Käsittelen päätutkimuskysymystäni, yhden Porin seurakunnan ja saman alueen 3–5-vuotiaiden lasten päivähoiton moniammatillinen yhteistyö, kolmen alatutkimuskysymyksen kautta. Esitän niiden tutkimustulokset suorittamani aineistolähtöisen sisällönanalyysin pohjalta. Ensimmäisessä kappaleessa esittelen tarpeita, joihin seurakunnan ja päivähoiton moniammatillinen yhteistyön vastaa, toisessa kappaleessa kerron tämän hetkisestä yhteistyöstä ja viimeisessä kappaleessa esittelen päivähoiton ja seurakunnan henkilöstön ajatuksia yhteistyön kehittämisestä.

4.1 Yhteistyön tarpeet

Päivähoidon työntekijöiden tietoisuus varhaiskasvatussuunnitelmaan kirjatusta uskonnollis-katsomuksellisesta orientaatiosta vaikutti heidän käsitykseensä seurakuntayhteistyön tarpeista. Toisen tutkimukseen osallistuvan päiväkodin työntekijöille ei tullut mieleen mitään käsitteestä uskonnollis-katsomuksellinen orientaatio, kuten ei myöskään varhaiskasvatussuunnitelmaan kirjatusta seurakuntayhteistyöstä. Työntekijät eivät kokeneet, että uskontokasvatus olisi olleenkaan päiväkodin tehtävä.

Mul ei tuu suoraan sanottuna siit orientaatiosta mitään mieleen. Sitä ei oo kyl esitetty mitenkään tärkeenä.

Mä en nää sitä päiväkodin tehtävän niin paljoo.

Yleinen ilmapiiri päiväkodeis ei vahvist sitä uskonnollis-katsomuksellis orientaatioo.

Työntekijät olivat mielissään siitä, että seurakunnan työntekijät käyvät heidän luonaan vierailulla ja pitivät sitä tärkeänä. Toinen työntekijöistä mainitsikin, että lastenohjaajan ja kappalaisen tuoma hengellinen ulottuvuus päiväkotiin on merkityksellistä, koska uskonto on osa meidän kulttuuriamme. Porin kaupungin varhaiskasvatussuunnitelmaan on kirjattu seurakuntayhteistyön yhdeksi tavoitteeksi lapsen tutustumisen kristillisen kulttuurin perinteisiin ja sisältöihin (Pori 2013). Yhteistyö pystyy vastaamaan tähän tarpeeseen.

On se hyvä, se on mee yhteiskuntaa.

Tutkimukseeni osallistuvassa toisessa päiväkodissa miellettiin uskontokasvatus vahvemmin osaksi muuta kasvatusta kuin toisessa. Näin seurakuntayhteistyön tarve määräytyy pitkälti uskonnollis-katsomuksellisen orientaation kautta. Porin kaupungin varhaiskasvatussuunnitelman mukaan seurakunnan työntekijät ovat päivähoidon työntekijöiden kasvatus- ja keskustelukumppaneita. Päivähoidon uskonnollis-katsomuksellista orientaatiota hoidetaan yhdessä. Toki orientaation toteuttamistehtävässä on painotus seurakunnan tekemässä työssä.

Kyl silti on saatettu tehd jotaki pääsiäisasetelmaa, ja sit annettu leikkii siin. Sit on lapsil kerrottu.

Kyl mä aattelin uskontokasvatuksesta päiväkodis, et Jeesuksesta puhuminen ja kertomukset enemmän painottuu ton seurakunnal. Me puhutaan sit hyvistä tavoista ja toisen huomioimisesta ja tämmöset oikee ja väärä.

Tutkimukseeni osallistuvat seurakunnan työntekijät olivat iloisia siitä, että he saavat mahdollisuuden kohdata myös yhteiskunnan varhaiskasvatuksen piirissä olevan lapsen. Seurakunta tekee työtä alueellisesti, ja päivähoidon kautta se saa mahdollisuuden kohdata monta sellaista lasta joita se ei ehkä kohtaisi ilman päivähoidon kanssa tehtävää yhteistyötä. Suomen evankelis-luterilaisen kirkon kehittämisasiakirjassa, Lapsen seurakuntalaisina, todetaan että seurakunnan on tärkeätä verkostoitua paikallisesti muiden eri lasten ja perheiden kanssa toimivien tahojen kanssa. (2013). Perheenjäsenten kohtaaminen ja palveleminen on esitetty tärkeänä kehittämisen näkökulmana (Lapset seurakuntalaisina 2013).

Me halutaan palvella meidän seurakuntalaisia, myös nämä päiväkotilapset ovat sellaisia.

Onhan ne lapsii kuten meil on päiväkerhossa, mut ne on vaan joku muu koonnut.

Kaiken kirkon varhaiskasvatuksen lähtökohtana on kaste. Se perustuu Jeesuksen antamaan kaste- ja lähetyskäskyyn (Matt. 28:18-20). Kristus on asettanut kasteen, pyhän toimituksen. Sitä ei voi ansaita, vaan sen saadaan lahjaksi. Lapsi tulee kristityksi ja oman seurakuntansa jäseneksi kasteen kautta. Lapselle luvataan kasteessa Jumalan läsnäolo, rakkaus ja huolenpito läpi

elämän. Lapsi saa myös oikeuden saada kristillistä kasvatusta. (Lapset seurakuntalaisina 2013.)

Se jatkumo jatkuu, me ollaan ne kuitenkin kastettu pieninä.

Kristillisen käsityksen mukaan ihminen on kokonaisvaltainen, psykofyysissoosiaalinen kokonaisuus (Lapset seurakuntalaisina 2013). Tunnekokemukset, ruumiillisuus ja ymmärrys tukevat toinen toisiaan. Erityisesti varhaiset tunnekokemukset nähdään hyvin vaikuttavina ja kestävinä. Jo aivan pienenä lapsena saatu perusluottamus toimii voimavarana läpi elämän. Kirkko antaa lapselle aikaa kasvaa, eikä kiirehdi tiedollisten asioiden opettamista. Hengellisen elämän kehitys tapahtuu ihmettelemisen ja elämisen kautta. Kristilliset symbolit puhuttelevat lasta kokonaisvaltaisen kokemisen kautta. Kirkon varhaiskasvatus ymmärtää lapsen herkkyyttä ja ymmärtää lapsena saatujen tunnekokemusten merkityksen voimavarana jopa aikuisuuteen saakka (Lapset seurakuntalaisina 2013.) Tarjotessa lapsille hengellisiä kokemuksia varhaiskasvattajan on huolehdittava siitä, että ympäristössä olevat tekijät tuovat lapselle hyvän ja turvallisen olon ja uskontokasvatusta tarjoavan henkilön suhde uskon traditioihin on mahdollisimman vahva ja turvallinen. (Holm 2004, 43.)

Tunne on tärkeämpää kuin tieto. Ei se välttämättä oo niin tärkeitä et ne lapset oppii joka sanan. Mut se fiilis mikä jää et oikeesti se oli mielenkiintoist se uskontojuttu, se oli kivaa, kaunista ja tuli tosi turvallinen olo kun rukoiltiin.

Kun ymmärtää et me sytytetään kynttilä, se on Jeesuksen merkki se kynttilä ja risti, tulee se rauhallinen olo. Me ollaan käyntikortteja.

Se on tärkeä juttu kasvatuksessa että huomioi lapsi, antaa sille se hetki aikaa.

4.2 Yhteistyö tällä hetkellä

Seurakunnan lapsityönohjaaja ja päivähoidosta vastaava johtoryhmä sekä muut päivähoidon yhteiskumppanit kokoontuvat vuosittain. Kokoontumisten kokoonkutsuja on Porin kaupungin varhaiskasvatuspäällikkö. Yhteistyökumppaneiden tapaamisissa kukin taho saa mahdollisuuden tuoda keskusteluun itse ajankohtaisia ja keskeisiä pitämiään asioita. Yhteistyötä toteutetaan myös erilaisten koulutuksien muodossa, jotka ovat osa yhteistyökumppaneiden

den välistä tapaamista. Seurakunnan lapsityönohjaaja on myös käynyt tarvittaessa keskustelemassa päiväkotien johtajien kanssa. Moniammatillisuutta selittävässä teoriaosuudessa on esitetty Isoherrasen näkemys tiedonkulun ja informaattisen yhteistyön lisääntymisestä moniammatillisista yhteistyötä tehtäessä. Informaattisen yhteistyön tavoitteena on yhdistää eri asiantuntijoiden tiedot ja taidot mahdollisimman hyvin lasta palvelevalla tavalla. (Isoherranen 2005, 8, 13-15, 31; Isoherranen 2008, 33–34.)

Siel on niitä joka istuu siel kasvatus- ja opetusvirastos varhaiskasvatuksen puolelt. Siel sit kuulee uusimmat jutut, kuulee näis et mitä päiväkotei on suunnitteil mihinki. Mitä kuuluu päiväkotirintamal. Sit on meil koulutuksiiki ollu sitte, lastensuojelu, terveystkasvatus, maahanmuuttajakoulutusta.

Sit mä oon käynyt keskustelemassa päiväkodin johtajan kanssa, sit et mitä kaikkee muutost on tulos.

Lasten perheitä on tärkeätä informoida ajoissa uskonnollisista tilaisuuksista, näitä ovat muun muassa seurakunnan päiväkotivierailut, niiden ajankohta ja aiheet. Seurakunnat jakavat tietoa päiväkotien ilmoitustaulujen ja lasten lokeroitten välityksellä. Seurakunta ilmoittaa päiväkodin kautta perheitä myös mahdollisista avoimista kerhopaikoistaan ja muusta omasta toiminnastaan. Näin välittyvät perheille myös seurakunnan työntekijöiden yhteystiedot.

Vien henkilökohtaisesti päiväkoteihin, Tää on avoimuutta, kaikki ajoissa ja selkeästi.

Olen kysynyt päiväkodin johtajalta luvan ja sen jälkeen olen laittanut mainoksen kerhosta lasten lokeroihin. Lastenkirkkoja ollaan ilmoitettu.

Lapset käyvät kerran vuodessa tutustumassa omaan kotikirkkoon. Tutkimukseeni osallistuvat päiväkodit eivät sijainneet kirkkoa lähellä. Tästä johtuen kirkkoon tutustuminen oli toteutunut heidän kohdallaan kirkkohetken jälkeen. Tutkimuksen teoriaosuudessa esitelty Kirkkohallituksen kasvatus- ja perheasiainyksikön laatima ”neljän korin malli” esittää yhdeksi yhteistyön muodoksi ”Yleissivistävä opetus”. Tämä on luonteeltaan yleissivistävää, eikä se sisällä uskonnon harjoittamista. Kasvattajan tehtävänä on tarjota lapsille erilaisia oppimisympäristöjä, seurakunta on lapselle yksi tällainen. (Seurakunta päiväkodin, koulun ja oppilaitoksen kumppanina 2015.) Porin kaupungin varhaiskasvatussuunnitelman mukaan kasvattajan tulee huolehtia lapsen kehitystä tukevan

oppimisympäristön rakentamisesta, ylläpitämisestä ja uudistamisesta (Pori 2013). Omaan kotikirkkoon tutustuminen on yleissivistävää ja tunnuksentonta uskontokasvatusta. Kirkkorakennus on lapselle oppimisympäristö.

Yleensä kerran vuodessa käy lähimmät päiväkodit tutustumassa kirkkoon, Sit kauempaa tuleville on joskus ollut kirkkoon tutustuminen kirkkohetken jälkeen.

Seurakunnan työntekijät toteuttavat uskonnollisia tilaisuuksia säännöllisesti päiväkodissa. Lastenohjaaja vierailee päiväkodissa 3-4 kertaa ja kappalainen muutaman kerran lukukauden aikana. Seurakunnan työntekijän vierailua päiväkodeissa kutsutaan nimellä "aamuhetki". Aamuhetken sisältö muodostuu kirkkovuoden ajankohdan mukaisesti. Hetkeen sisältyy kynttilän sytyttäminen ja sammuttaminen, raamatunkertomus tai muu uskonnollinen opetus. Kertomusta on konkretisoitu ja elävöitetty esimerkiksi nukeilla tai kuvilla. Hetkeen kuuluu aina sama alku- ja loppulaulu sekä rukous. Joskus saattaa olla joku kolmas laulu. Porin kaupungin varhaiskasvatussuunnitelmaan on kirjattu seurakunta päivähoidon kasvatuskumppaniksi. Tätä toteutetaan seurakunnan työntekijöiden vierailuina päiväkotien lapsiryhmissä. (Pori 2013) Seurakunnan työntekijät antavat käyntiensä yhteydessä aina aikaa lapsille tulla nähdyksi ja huomioiduksi. Kirkon työntekijät haluavat tarjota lapselle kokemuksen siitä, että hän on kaunis ja ihana juuri sellaisena kuin hän on. Lapsi on pyhä, Jumalan luoma ihme. (Lapset seurakuntalaisina 2013.) Puhuesssa lapselle Jumalasta meidän tulee käyttää lapsen omaa kieltä. Tämä on mahdollista ainoastaan silloin kun tiedämme, että mitä ja miten he ajattelevat. Lasten kysymysten kuuleminen on kaikkein tärkeitä. Tämä mahdollistuu lasten kanssa olemisen, heille puhumisen ja heidän kuuleminen kautta. Lapsen tulee saada leikkiä, pelata, retkeillä, havaita, löytää uutta ja toimia sekä muiden lasten että aikuisten kanssa. Lapsi tarvitsee aikuista, joka herättää hänen uteliaisuutensa ja joiden seurassa hän tuntee olonsa turvalliseksi. Näin hän lapsi uskaltaa kysyä mitä tahansa. Kaikki kysymykset ovat sallittuja ja arvokkaita. (Kantola 2004, 108–111.)

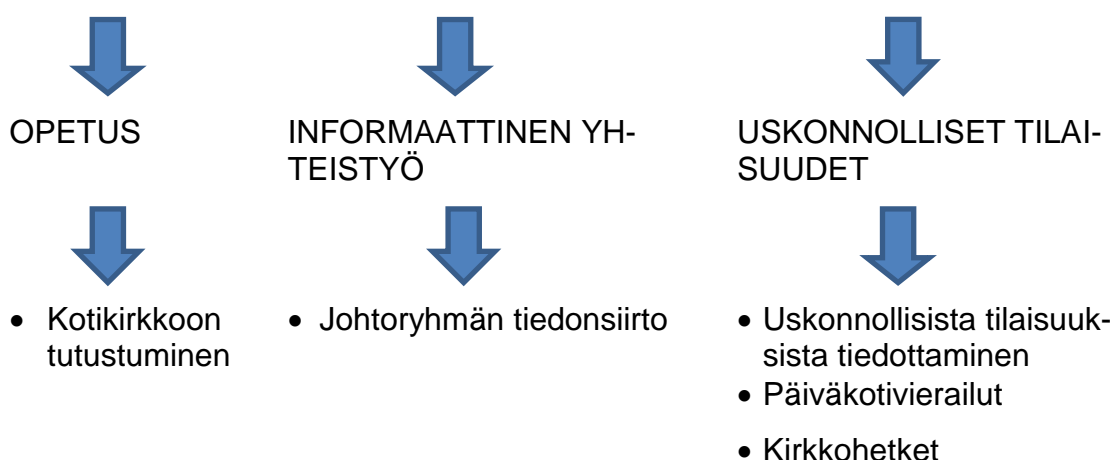
Onhan ne seurakunnan hetket hyvin pedagogisii, niis harjotellaan ihan niit samoi taitoi mitä meidänki hetkissä. On ain se laulu, tarina, kysellään lapsilta. Se on hyvä, et lastenohjaaja käy ja puhuu. Hän saa ryhmän hyvin hallintaa, lapset tykkää hänest. Ne on ollu kivoi hetkii.

Vanhasta testamentista aloitetaan, jouluna syntyy Jeesus, sit Jeesuksen lapsuutta, sit on pääsiäinen sit on helatorstai ja helluntai ja mahdollisesti mitä on tapahtunut Jeesuksen kuoleman jälkeen. Jos nyt vaikka kerron Marian näkökulmasta joulun, niin seuraavana vuonna voin kertoa paimenen näkökulmasta joulun tai yleisesti vaan. Kynttilän sammuttamisen jälkeen on se hetki jolloin lapset saa kysyä, ne saattaa tulla halaamaan. Joka kerta lapset kysyy, aina pitää olla se hetki.

Uskonnollisia tilaisuuksia toteutetaan myös seurakunnan tiloissa erilaisten kirkkohetkien muodossa. Päiväkodin lapset ja henkilökunta kutsutaan vuosittain pääsiäis-, adventti- ja kevätkirkkoon. Pääsiäiskirkkoon kutsutaan päiväkodin lasten ja aikuisten lisäksi koulut. Adventtikirkossa kirkkohetkeä viettää päiväkodin väen lisäksi seurakunnan omat päiväkerhoryhmät sekä perhekerhot. Keväällä päiväkodit kutsutaan heille yksinomaan järjestettyyn kevätkirkkoon. Lastenohjaaja vie päiväkotiin ajoissa laulut, joita lauletaan yhteisissä kirkkohetkissä. Näin lapset saavat harjoitella lauluja. Porin kaupungin varhaiskasvatussuunnitelmaan onkin kirjattu yhteistyö, jota toteutetaan joulu-, pääsiäis- ja kevätkirkkojen suunnitteluna ja toteutuksena (Pori 2013).

- – on pyritty et joulu-, kevät- ja pääsiäiskirkoissa lauletaan paljon. Mä vien päiväkotiin ennen kirkkohetkiä hyvissä ajoin laulut jotka lauletaan, et he saavat harjoitella.

MONIAMMATILLINEN YHTEISTYÖ TÄLLÄ HETKELLÄ

KUVIO 2. Seurakunnan ja päivähoidon moniammatillinen yhteistyö tällä hetkellä

4.3 Yhteistyön kehittäminen

Jokaisen tutkimukseeni osallistuneen henkilön mielestä nykyinen yhteistyömalli on hyvä ja riittävä, eli tarvetta muutokseen ei ole. Aiheesta enemmän keskusteltuamme päiväkodin työntekijät toivat esille seurakunnan ja päiväkotiryhmän työntekijöiden välisen keskustelun. Mahdollisuus sen lisääntymiseen koettaisiin myönteisenä asiana. Keskustelu voisi toteutua sekä kasvokkain että puhelimen välityksellä. Tämä mahdollistaisi yhteisestä toiminnasta keskustelemisen ja erilaisten ideoiden vaihtamisen. Näkisin tämän tyyllisen toiminnan vahvistavan yhteistä toimintaa. Tutkimuksen moniammatillisuutta käsittelevässä teoriaosuudessa mainitaan Karilan ja Nummenmaan (2001, 3) näkemys, jonka mukaan yhteinen toiminta on keskeinen osa moniammatillista yhteistyötä. Yhteisen keskustelun lisääminen antaisi päivähoidon henkilöstölle myös mahdollisuuksia kertoa ryhmän erilaisista tarpeista ja saada tietoa yksittäisen lapsen erityistarpeista. Moni lapsi on seurakunnan kerhon kautta lastenohjaajalle tuttu, joten tiedon siirtäminen monen lapsen kohdalla olisi mahdollista.

Kasvatuskumppanuut, jonkin näköistä ideoiden vaihtamista tai muuta en mä tiedä mun mielestä se on ihan hyvä näinkin.

Mää oon sitä mielt et lastenohjaaja ja päivähoidon työntekijä vois keskustella ja päivähoidon työntekijä vois kertoa ryhmän tarpeista. Et hän olis ain ajantasal. Lastenohjaaja vois vaik kysellä et mitkä asiat on ollu pinnalla tääl päiväkodis. Ehkä nää vois kuunnella paremmin ku se olis joku muu ketä on täs arjes mukana, et ei aattelis et taas se paasaa.

Jos hän tietää et on käynyt vaik jossakin kerhossa ja hänel on vaik jotaki ongelmia jossai asiois keskittymises ja muussa. On hyvä tietää miten käyttäytyy siellä ja millai täällä. Laps voi joskus sanoa et on ollu kerhos, ei me muuten edes tiedet jos laps on käynyt. Olis kiva kuulla jos on ollu vaik vaan sellases ja jos siel on ilmennyt jotakin, niin totta kai se olis kiva. Puhelinkeskustelu ja lappu olis hyviä tapoja ja saada se tieto. Joku kuvaus, joku pätkä et tälläiset asiat on ollu vaikeeta. kyl mun mielest kaikki informaatio lapsen taustasta on tärkeet saada päiväkotiin.

Seurakunnan työntekijät eivät kannattaneet lasta koskevaa tiedonsiirtoa. Sallapitovelvoite sitoo seurakunnan työntekijöitä. Keskustelimme myös siitä, että kyllähän työntekijät voisivat pyytää vanhemmilta luvan tiedonsiirtoon. Asiaa ei kuitenkaan nähty ongelmattomana.

Vanhempien tehtävä on siirtää tietoa. Tieto on vanhaa tietoa, on oikeus uuteen alkuun. Vanhemmat ovat lastensa äänitorvia.

Päivähoidon henkilökunta ei kokenut tarvitsevänsä tukea uskontokasvatuksen toteuttamisessa. Ensimmäisessä tutkimukseeni osallistuvassa päiväkodissa uskontokasvatuksen toteuttamista ei mielletty päiväkodin henkilöstön tehtäväksi. Toisessa päiväkodissa uskontokasvatuksen merkitys oman henkilöstön toteuttamana nähtiin niin pieneksi, että sen toteuttamiseen riittää oman henkilöstön ammattitaito.

Mä en katsois et mitään kauheesti siitä tarvittais sellainen keskustelu olisi hyvä. ei olis pahitteeksi pienet palaverit pitää. Seurakunta vois kertoa mitä heille on seuraavaks tarjota ja mitä me voitaisi alkaa siihe ympärille tekee, ei sellainen olisi pahitteeksi. En mä tie et olis mitään tarvetta.

Seurakunnan työntekijät eivät tuoneet esiin kehittämisideoita. He pyrkivät kehittämään toimintaansa, ja heitä kiinnostaakin esimerkiksi päiväkodin tarpeet yhteistyölle. Lastenohjaaja onkin toisinaan tiedustellut päiväkotihenkilöstön toiveista yhteistyöhön liittyen. Tässä yhteydessä oltiin keskusteltu esimerkiksi tilaisuudesta, jossa voitaisiin laulaa lastenvirsiä.

Sitten on kysytty et onko kiinnostusta näistä lasten kauneimmista joululauluista. Enemmänki vois järjestää, mut se on sit vähä resurssikysymys. Väkimäärä on kokoajan vähenemässä.

MONIAMMATILLISEN YHTEISTYÖN KEHITTÄMISEN

TARPEET

INFORMAATTINEN YHTEISTYÖ

- Tiedon jakaminen

KASVATUKSEN TUKI

- Tarpeiden huomiointi
- Yhteisen toiminnan suunnittelu
- Ideoiden vaihtaminen

KUVIO 3. Seurakunnan ja päivähoidon moniammatillisen yhteistyön kehittämisen tarpeet

6 TULOSTEN TARKASTELU JA POHDINTA

Lapsen kokonaisvaltainen hyvinvointi on tärkeintä sekä yhteiskunnan että kirkon varhaiskasvattajalle. Lapsi on tärkeä kansalaisuudesta ja uskonnosta riippumatta. Olemme olleet viime vuosina monien uusien ja jatkuvasti muuttuvien haasteiden ympäröimänä. Uudet tilanteet vaativat meillä jatkuvaa kehittymistä ja ymmärryksen laajentamista. Maahamme on tullut viime vuosien aikana monia lapsia perheineen turvaan omasta maastaan. Myös turvapaikkapäätöstä odottavat lapset ja perheet ovat oikeutettuja omaan uskontoon ja omatuntoon. Myös maamme monet seurakunnat ovat pyrkineet vastaamaan avuntarpeeseen järjestämällä muun muassa majoitusta perheille. Vaikka yhteistä kieltä ei ole välttämättä ollut, niin kirkon työntekijä on kuitenkin onnistunut luomaan yhteyden lapseen toiminnan ja kokemisen kautta. Ulkomailta saapuneiden perheiden tulo Suomeen on tullut näkyväksi myös monen päiväkodin arjessa. Päiväkodin henkilöstö on ollut monien haasteiden edessä tarkastellessaan muun muassa uskontokasvatuksen toteuttamista.

Muutosten edessä ollaan myös tarkasteltaessa 1.8.2015 voimaan tullutta varhaiskasvatuslakia (580/2015). Tähän sisältyy säädös eri tahojen yhteistyövelvoitteesta. Seurakuntaa ei ole kirjattu välttämättömäksi yhteistyötahoksi. Toki uskon, että seurakunta ja päivähoito tulevat tekemään yhteistyötä myös jatkossa. Laissa ilmoitetaan, että kunnan varhaiskasvatuksen tulee tehdä yhteistyötä tarvittavien tahojen kanssa. Uskon, että uusi varhaiskasvatuslaki on tuonut kysymyksiä myös kirkon varhaiskasvatuksen toimijoille: Tuleeko heidän roolinsa muuttumaan kunnan varhaiskasvatuksen arjessa? Minkälaisia vaikutuksia tällä on kirkon omaan viikko-ohjelmaan? Tällaisessa muutosvaiheessa kirkon varhaiskasvatuksen tulee olla valppaana reagoimaan. Toivonkin, että kunnan ja kirkon varhaiskasvatuksen välillä on käyty keskusteluja tulevan yhteistyön merkityksestä ja muodoista. On tärkeätä, että mahdollisimman monen päiväkodin omaan varhaiskasvatussuunnitelmaan on kirjattu seurakuntayhteistyö ja sen rakenteet. Onkin hieman yllättävää, että uuteen varhaiskasvatuslakiin ei ole kirjattu yhteistyövelvoitetta eri uskonnollisten yhteisöjen kanssa kun taas toisaalta jokaisen oikeutta omaan uskontoon tai vakaumukseen tuo-

daan esille monissa muissa asiakirjoissa. Yhteiskunnan varhaiskasvattajat ovat vaativan tehtävän edessä vuonna 2017 tulevan varhaiskasvatusta sitovan Varhaiskasvatussuunnitelman ilmestyessä. Minä ja meidän yhteisömme - oppimisen alueen mukaan varhaiskasvattajan tulee tarjota jokaiselle varhaiskasvatuksen piirissä olevalle lapselle mahdollisuutta kokea ja tutustua jokaisen lapsiryhmän lapsen uskontoon ja katsomukseen. Erityisesti varhaiskasvatuksen piirissä olevat vanhemmat lapset tulisivat saada oppimisympäristöstään sisältöä, joka herättäisi heidän kiinnostuksensa lähellä oleviin tapoihin sekä uskontoihin ja muihin katsomuksiin. Tämä vaatii kasvattajalta kuuntelu- ja tunnistamistaitoa, jotta hän pystyy ymmärtämään eri katsomuksia. Kasvattajan on myös tärkeätä pohdiskella omia arvojaan ja asenteitaan. Yhteiskunnan ja seurakunnan yhteinen pohtiminen ja keskustelu tarjoavat vahvan pohjan kumman tahon kasvatustyölle.

Yhdistävä tekijä yhteiskunnan ja kirkon varhaiskasvatuksessa on lapsen kokonaisvaltaisuuden merkityksen ymmärtäminen. Ajattelen, että varhaiskasvatussuunnitelmaan kirjattu kuuden eri orientaation kokonaisuus palvelee juuri tätä lapsen kokonaisvaltaisuutta. Eri orientaatiot on hyvä olla mukana lapsen arjessa limittäin ja lomittain. Myös kirkon varhaiskasvatuksen henkilöstö ajattelee, että lapsi on kokonaisvaltainen. Lapsen elämässä on hengellisen ulottuvuuden lisäksi myös muita osa-alueita. Tutkimukseeni osallistuneiden päiväkotien henkilöstö ajatteli, että seurakunnan kanssa tehtävä yhteistyö vahvistaa heidän tekemäänsä kasvatustyötä: lauletaan, keskustellaan, keskitytään, rauhoitutaan. Sekä päivähoito että seurakunta tarjoaa lapsille mahdollisuuden kokea, nähdä ja tuntea. Lapsi sisäistää asioita kokonaisvaltaisen kokemisen ja omaan lähiympäristöön liittyvien tekijöiden kautta. Ajatus eri orientaatioiden muodostamasta kokonaisuudesta lapsen arjessa on kuitenkin haastava. Olisi-kin mielenkiintoista pohtia, miten kuutta eri orientaation muodostamaa kokonaisuutta pystyy lapsen arjessa toteuttamaan jos uskonnollis-katsomuksellisen orientaation läsnä oleminen on pitkälti kiinni etukäteen sovituista seurakuntavierailujen ajankohdista. Olen huomannut työelämässä päiväkodissa, että lapsilta saattaa tulla yllättäen hyvinkin pohtivia ja hengellisiä kysymyksiä ja ilmaisuja.

Haastetta kuuden orientaatioalueen muodostaman kokonaisuuden läsnäoloa lapsen päiväkotiarjessa tuo myös perheiden erilaiset toiveet uskonnollis-katsomuksellisen orientaation toteuttamista kohtaan. Yleensä tämä asia hoidetaan päiväkodissa niin, että vanhemmat rastittavat tai ovat rastittamatta lapsen päiväkotiin ilmoittautumiskaavakkeessa kohdan: ”Saako lapsi osallistua evankelis-luterilaisen seurakunnan tilaisuuksiin”. Tämä on helppo tapa saada tietää, tarvitseeko lapselle järjestää vaihtoehtoista toimintaa seurakuntavierailujen aikana. Olisikin hedelmällistä miettiä vaihtoehtoisia tapoja asian selvittämiseksi. Moni päiväkodin työntekijä kokee uskonnon vaikeaksi keskusteluaiheeksi lapsen vanhempien kanssa. Uskon, että seurakunnan työntekijä pystyisi vahvistamaan päiväkotihenkilöstön valmiuksia ottaa uskonto-aihe puheeksi vanhempien kanssa. Vanhempien kanssa käytävässä varhaiskasvatussuunnitelma-keskustelussa voisi olla työntekijän tukena erilaista materiaalia uskontokasvatuksen toteuttamisesta. Uskonnollis-katsomuksellisesta orientaatiosta keskusteltaessa apuna voisi käyttää esimerkiksi Kirkkohallituksen kasvatus- ja perheasiainyksikön laatimaa opetushallituksen päivitettyihin ohjeisiin perustuvaa Neljän korin mallia. Ajattelisin tämän olevan hyvä väline seurakunnan ja päivähoidon välisen yhteistyön konkretisoimiseksi.

Vanhemmilla ei ole useinkaan selvää käsitystä päivähoidossa toteutettavasta uskontokasvatuksesta. Tietämättömyys saa usein aikaan pelkoa. Saatetaan ajatella, että seurakunta ohjaa lasta haluamaansa vakaumukseen. Kirkon varhaiskasvatus haluaa tehdä työtään avoimesti, ja tämän vuoksi tiedon jakaminen on tärkeitä. Seurakunnan työntekijä saattaa olla lapsen vanhemmille aivan vieras ihminen. Mielestäni olisi hyvä, jos seurakunnan työntekijä saisi mahdollisuuden esittäytyä. Luonteva tilaisuus tähän olisi esimerkiksi vanhempainilta. Siellä työntekijä saisi kertoa työstään päiväkotilapsien kanssa. Vanhemmat saisivat kuulla, että uskontokasvatuksen kautta lapsi saa mahdollisuuden saada tietoa ja kokemuksia uskonnosta. Uskoisin, että moni sellainen vanhempi joka kieltää lapsensa osallistumisen uskonnon harjoittamiseen antaisi kuitenkin arvoa lapsen mahdollisuuteen saada opetusta eri uskonnoista.

Seurakunnan työntekijä voisi saada mahdollisuuden tavata lasten vanhemmat myös päiväkodin henkilöstön järjestämissä juhlissa. Kirkkohallituksen julkai-

seman korimallin neljännen korin, Perinteiset juhlat, mukaan seurakunnan henkilöstö voisi toimia päiväkodin henkilöstön tukena juhlien järjestämisessä. Juhlat tarjoisivat hyvän mahdollisuuden yhteiseen suunnitteluun ja toimintaan. Näin yhteistyö tehtäisiin näkyväksi ja tutuksi myös lasten vanhemmille. Perinteiset juhlat eivät sisällä uskonnon harjoittamista, joten niiden järjestäminen perheiden vakaumuksesta riippumatta on mahdollista. Onkin tärkeätä, että eri yhteistyön muotoja ei sekoitettaisi eikä toteutettaisi limittäin ja lomittain. Toki käytänteet vaihtelevat riippuen lapsiryhmästä. Jos ryhmässä ei ole sellaisia lapsia, jotka eivät saisi osallistua uskonnon harjoittamista sisältäviin tilaisuuksiin, niin on täysin mahdollista, että korian sisällön yhteistyön muotoja ei pidetä täysin irrallisina toisistaan. Esimerkkinä tästä mainittakoon tutkimukseeni osallistunut päiväkotiryhmän lapset, jotka tutustuivat kirkkorakennukseen kirkkohetken jälkeen. Tämä saattaa olla aivan toimiva ratkaisu. Näin ainakin jos vaihtoehtona on se, että kirkkorakennukseen tutustuminen jätettäisiin kokonaan pois pitkän välimatkan vuoksi.

Sekä yhteiskunnan että kirkon varhaiskasvatuksen työntekijöillä on arvokasta osaamista, jota he pystyvät antamaan lapsilähtöiseen työhön: Teologian ja lastenohjaajan koulutus antaa hyvät valmiudet tukea lapsen hengellistä kehitystä ja vastata lapsen teologisiin kysymyksiin. Lastentarhanopettaja ja sosionomi (AMK) koulutus antaa vahvan pedagogisen osaamisen ja tiedon lapsen kehityksestä. Työ- ja elämäkokemus tuovat myös laajuutta työntekijän ymmärrykseen ja työtaitoon. Voisiko päiväkodissa hyväksi koettuja käytänteitä esimerkiksi pienryhmätoimintaa yhdistää kirkon työntekijöiden tietämykseen esimerkiksi erilaisista uskontokasvatuksen menetelmistä? Olisi mielenkiintoista pohtia yhdessä seurakunnan ja kunnan varhaiskasvatuksen työntekijöiden kanssa, että miten tiedon ja osaamisen yhdistämistä voisi vahvistaa. Jo pelkästään resurssien vähyys ajaa moniammatillisen yhteistyön helposti siihen, että jokainen vain tuo oman osaamisensa ikään kuin ulkoapäin, kokonaisuudesta irrallisena. Moniammatillinen yhteistyö palvelisi paremmin lapsen kokonaisvaltaisuuden ideaa, jos kummankin osapuolen osaamista pystyttäisiin prosessoimaan niin että siitä syntyisi yhdessä saavutettu tulos.

Kummankin tahon tulee tietoisesti pyrkiä sellaiseen vuorovaikutukseen, jossa tiedon ja näkökohtien yhdistäminen aikaansaa enemmän kuin yksittäisen tahon asiantuntemus voi olla. Yhteistyön kehittämisen tarpeista kysyessäni tutkimukseen osallistuvilta henkilöiltä toiveeksi nousikin vuorovaikutuksen lisääminen. Toiveen taustalla oli tiedon ja asiantuntemuksen jakaminen. Seurakunnan työntekijöillä ajateltiin olevan sellaista lapsikohtaista tietoa, jonka jakaminen auttaisi kunnan varhaiskasvatuksen työntekijöitä lapsen kasvatustyössä. Vuorovaikutuksen lisäämisen ajateltiin edistävän myös yhteisen tekemisen suunnittelua. Suunnitellussa ja tavoitteellisessa yhteistyössä keskeistä onkin juuri vuorovaikutus ja yhteinen toiminta. Kasvatuskumppanuutta toteutetaan yhteisenä vuorovaikutuksena ja toimintana lapsen kehitystä tukien. Yhteisen suunnitteluajan vähyys ja vähäinen vuorovaikutus saa kummatkin tahot tekemään työtään itsenäisesti. Moniammatillisessa yhteistyössä keskeistä on kuitenkin lapsen edun mukainen yhdessä tehty työ. Mieleeni nousee kysymys: ”Voisiko yhteiskunnan ja kirkon varhaiskasvatusta ohjaaviin asiakirjoihin kirjatua tahojen välistä vuorovaikutusta lisää?” Tämä vahvistaisi myös tiedonkulua tahojen välillä, joka on myös tärkeää moniammatillisessa yhteistyössä.

Yksi vaihtoehto tiedon siirtymisen vahvistamiseksi olisi nimetä joku päiväkodin työntekijä ”seurakuntayhteistyö-yhteyshenkilöksi”. Hän olisi vastuussa päiväkodin ja seurakunnan välisestä yhteydenpidosta sekä jakaisi seurakunnalta tullutta informaatiota eteenpäin päiväkodin sisällä. Yhteyshenkilön työnkuva olisi toki riippuvainen päiväkodista ja seurakunnasta. Tärkeätä tietysti on, että toimintamalli palvelisi juuri tämän päiväkodin ja seurakunnan moniammatillisen yhteistyön tarpeita. Olisihan mahdollista, että päiväkodin ryhmissä tehtäisiin uskonto- ja katsomussuunnitelma ja yhteyshenkilö kokoaisi sen yhteen päiväkotitasolla. Suunnitelmien luominen ja toteuttaminen saattaisi olla mahdollista toteuttaa yhdessä seurakunnan työntekijöiden kanssa.

Uskoisin, että seurakunnan ja päivähoidon työntekijöiden yhteisen keskustelun kautta voitaisiin myös pohtia uskontokasvatuksen ja uskonnollis-katsomuksellisen orientaation sisältöä ja merkitystä. Näin pystyttäisiin sopimaan, että miten meidän päiväkodissa toteutetaan uskonnollis-katsomuksellista orientaatiota. Samalla päiväkodin työntekijöillä olisi mahdolli-

suus saada vertaistukea toisiltaan uskontokasvatuksen toteuttamisessa. Osa päiväkodin henkilöstöstä ajattelee, että uskontokasvatus ei kuulu päiväkotiin. Osa puolestaan ajattelee, että uskontokasvatus kuuluu päiväkotiin. Minun mielestäni asiasta tulisi olla selkeä ja yhdenmukainen käsitys päiväkodin työntekijöiden kesken. Päiväkodin johtajan olisi hyvä olla mukana yhteisessä keskustelussa, näin hän voisi viime kädessä päättää miten heidän päiväkodissa toimitaan.

Moniammatillisen yhteistyön kehittäminen on kuitenkin haastavaa, siinä saattaa joutua pois omalta mukavuusalueeltaan. Tämä rajojen ylitys on kuitenkin osa moniammatillista yhteistyötä. Päiväkodin henkilöstö saattaa esimerkiksi kokea hengellisistä asioista keskustelemisen vaivaannuttavana. Helpostikin ajatellaan, että itsellä ei ole osaamista uskonnollis-katsomuksellisen orientaation toteuttamiseen. Täten sen mielellään antaa jonkun toisen hoidettavaksi. Teologisesta tiedekunnasta valmistunut pappi puolestaan saattaa kokea olonsa hyvinkin epävarmaksi lapsiryhmän keskellä. Kirkon ja yhteiskunnan varhaiskasvatuksen moniammatillisessa yhteistyössä on paljon toimivia tekijöitä. Kummatkin tahot arvostavat toisiansa ja tiedostavat toistensa merkityksen lapsen kanssa tehtävässä työssä.

Olisin toivonut, että haastatteluissa olisi tullut esille enemmän kehittämisen tarpeita ja ideoita. Jatkuvan oppimisen kannalta olisi tärkeätä, että yhteistyön jäsenet tunnistaisivat uudistamisen tarpeita ja olisivat valmiita työstämään uusia käytäntöjä ratkaisujen löytämiseksi. Jos työajan puitteissa olisi mahdollista lisätä yhteistä pohtimista, niin kyllähän sieltä varmaan hyviä kehittämisen toiveita nousisi. Näitä saattaisivat olla esimerkiksi koulutus, materiaalituki tai yhteinen työskentely lapsiryhmä kanssa. Hienoa oli kuitenkin se, että sekä seurakunnan että yhteiskunnan varhaiskasvatuksen työntekijät olivat tyytyväisiä yhteistyöhön. Onkin tärkeätä, että tuodaan esille ilahduttavia asioita.

Kahden opinnäytetyön tekeminen lähes peräkkäin on ollut prosessina pitkä ja antoisa. Nyt kahden moniammatillisuutta tutkivan opinnäytetyön jälkeen ajatellen, että vaikka valitsemani tie ei ole ollut lyhyt, niin se on silti kannattanut kulkea. Opinnäytetöideni tekeminen on tuonut laajuutta ajatuksiini, erityisesti kos-

kien moniammatillista yhteistyötä ja seurakuntaa. Seurakunta on ollut toisena yhteistyökumppanina kummassakin opinnäytetyössä, ensin lastenneuvolan ja nyt päiväkodin kanssa. Lapsen edun mukainen työ vaatii monen eri tahon yhteistyötä. Jokaista tahoa yhdistävä tekijä on lapsi. Seurakunta on ollut mukani alusta työn palauttamiseen asti. Hienoa, että tutkimukseni on herättänyt mielenkiintoa. Kirjallisen työn valmistuttua tulen toimittamaan sen sekä tutkimukseeni osallistuvien päiväkotien että seurakunnan työntekijöille. Olisi hienoa ja tärkeätä, että työni lukisi sekä esimiehet että käytännön moniammatillisista yhteistyötä tekevät henkilöt. Ajattelen, että kirjallisen työn lukeminen herättää kasvatustyötä tekevien henkilöiden mielissä ajatuksia uskontokasvatuksesta ja moniammatillisesta yhteistyöstä. Kasvatustyössä on paljon asioita, joita tehdään hyväksi koetulla, vanhalla tavalla. Tämä niin sanottu hiljainen tieto onkin arvokasta, usein pitkään ammatissa toimineen henkilön, osaamista. Tämän rinnalla on hyvä myös joskus lukea ja miettiä asioita joltakin hieman toiselta kannalta. Moniammatillinen yhteistyö on antoisaa, vaikkakaan se ei ole helppoa. Yhteistyön tahot tarkastelevat ja myös näkevät asiat oman työnsä näkökulmasta. Viime vuosien kiristynyt taloudellinen tilanne sekä kiire ja kovat työpaineet eivät aina mahdollista asioiden monitahoista miettimistä keskustelua. Toivon kuitenkin, että tutkimukseni herättäisi keskustelua päivähoidon ja seurakunnan varhaiskasvatustyötä tekevien henkilöiden välillä. Voitaisiinkin joskus pysähtyä kysymään: ”Mikä on sinun näkökulmasi asiaan?” ”Mikä on minun näkökulmani asiaan?” ”Mikä on meidän yhteinen näkökulmamme asiaan?”

LÄHTEET

- Halme, Lasse 2010. Lapsen parhaaksi. Uskontokasvatus kokonaisvaltaisen ihmiskuvan valossa. Helsinki: Lasten keskus.
- Hilksa Päivi 2004, Monikulttuurisuuden kohtaaminen. Teoksessa Leena Heinonen, Juha Luodeslampi ja Leena Salmensaari (toim.) Lapsityön käsikirja. Helsinki: Kirjapaja Oy, 73–88.
- Hirsjärvi, Sirkka & Hurme, Helena 2011. Tutkimushaastattelu. Teema-haastattelun teoria ja käytäntö. Helsinki: Gaudeamus.
- Hirsjärvi, Sirkka & Remes, Pirkko & Sajavaara, Paula 1997. Tutki ja kirjoita. Helsinki: Kirjayhtymä Oy.
- Hirsjärvi, Sirkka & Remes, Pirkko & Sajavaara, Paula 2004. Tutki ja kirjoita. Helsinki: Kustannusyhtymä Tammi.
- Holm, Nils G. Teologiaa lasta varten. Uskonnonpsykologisia näkökohtia. Teoksessa Leena Heinonen, Juha Luodeslampi ja Leena Salmensaari (toim.) Lapsityön käsikirja. Helsinki: Kirjapaja Oy, 25–47.
- Honkanen, Eija & Suomala, Anne 2009. Oppilashuollon käsikirja. Helsinki: Tammi.
- Hotma, Nina 2015. Päivähoitomentorointi uskontokasvatuksen tukena. Taapaustutkimus: Kirkkonummen suomalainen seurakunta. Sosiaalialan koulutusohjelma YAMK. Laurea-ammattikorkeakoulu. Opinnäytetyö.
- Isoherranen, Karina 2008. Yhteistyön uusi haaste. Moniammatillinen yhteistyö. Teoksessa Kaarina Isoherranen, Leena Rekola ja Raija Nurminen. Enemmän yhdessä. Moniammatillinen yhteistyö. Helsinki: WSOY Oppimateriaalit, 26–47.
- Isoherranen, Kaarina 2005. Moniammatillinen yhteistyö. Helsinki: WSOY.
- Janhonen, Sirpa & Nikkonen, Merja (toim.) 2001. Laadulliset tutkimusmenetelmät hoitotieteessä. Helsinki: WSOY
- Kalliala, Marjatta 2008. Kato muo! Helsinki: Yliopistokustannus.

- Kallioniemi, Arto 2009. Teoksessa Teoksessa Tiina Kangasmaa, Heljä Petäjä & Päivi Vuorelma (toim.). Lapsenkaltainen Uskontokasvatus varhaiskasvatuksessa. Helsinki: Lasten Keskus Oy, 9–23.
- Kallioniemi, Arto 2005. Varhaiskasvatuksen uskontokasvatus monikulttuuristuvassa maailmassa. Teoksessa Kallioniemi Arto, Luodeslampi Juha & Hilska Päivi (toim.) Uskontokasvatus monikulttuurisessa maailmassa. Helsinki: Kirjoittajat ja Kirjapaja Oy, 11–37.
- Kallioniemi, Arto 2004. Uskonnonpedagogiikka lapsityön taustalla. Teoksessa Leena Heinonen, Juha Luodeslampi ja Leena Salmensaari (toim.) Lapsityön käsikirja. Helsinki: Kirjapaja Oy, 49–60.
- Kangasmaa Tiina, Petäjä Heljä & Vuorelma Päivi 2009. Lapsenkaltainen. Uskonnollis-katsomuksellinen orientaatio varhaiskasvatuksessa. Helsinki: Lasten Keskus Oy.
- Kantola Ilkka 2004. Lapsityön teologian edellytyksiä. Teoksessa Leena Heinonen, Juha Luodeslampi ja Leena Salmensaari (toim.) Lapsityön käsikirja. Helsinki: Kirjapaja Oy, 105–117.
- Karila, Kirsi & Nummenmaa, Anna Raija 2001. Matkalla moniammatillisuuteen. Kuvauskohteena päiväkotit. Helsinki: WSOY.
- Karvo, Eeva 2013. Seurakunnan varhaiskasvatus ja lastenneuvola rinnakkain lapsen elämässä. Seurakunnan varhaiskasvatuksen ja lastenneuvolan moniammatillinen yhteistyö. Sosiaalialan koulutusohjelma AMK. Diakonia ammattikorkeakoulu. Opinnäytetyö.
- Kinnunen, Saara 2011. Lapsen usko. Miten tukea lapsen hengellistä kasvua? Helsinki: Talentum.
- Kirkkohallitus 2010. Kumppaniksi kulkemaan. Viitattu 27.2.2015.
[http://sakasti.evl.fi/sakasti.nsf/0/9D5F0E54CFE5C34BC225770C0041DD32/\\$FILE/Mentoriesite_kumppaniksi_kulkemaan.pdf](http://sakasti.evl.fi/sakasti.nsf/0/9D5F0E54CFE5C34BC225770C0041DD32/$FILE/Mentoriesite_kumppaniksi_kulkemaan.pdf)Kirkon tiedotuskeskus i.a.
- Kuntaliitto 2011. Kunta ja seurakunta –vuorovaikutusta ja yhteistyötä. Verkkojulkaisu. Viitattu 28.5.2015.

http://shop.kunnat.net/download.php?filename=uploads/kunnat_ja_seurakunnatebook.pdf

Kuusisto, Arniikka & Lamminmäki-Vartia, Silja 2010. Katsomusten kohtaaminen päiväkodissa – Kohti uskontosensitiivistä kasvatusotetta. Teoksessa Martin Ubani, Arto Kallioniemi & Juha Luodeslampi (toim.). Kokonaisvaltainen kasvatus, lapsi ja uskonto. Helsinki: Lasten Keskus.

Kuusisto, Arniikka & Lamminmäki-Vartia, Silja 2015. Päiväkodin johtaja katsomussensitiivistä varhaiskasvatussyhteisöä rakentamassa. Teoksessa Martin Ubani (toim.), Salla Poulter & Arto Kallioniemi. Uskonto lapsuuden kulttuureissa. Helsinki: Lasten Keskus.

Laki varhaiskasvatuksesta 2015, 580/2015, 8.5.2015. Viitattu 24.5.2015.

<http://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2015/20150580>

Lamminmäki-Vartia, Silja 2010. ”Ai, noi muslimit ei kai saa tehdä enkeleitä”. Uskonto ja uskontokasvatus monikulttuurisen päiväkodin arjessa ja kasvattajien puheessa. Viitattu 5.8.2016. Uskontopedagogiikan pro gradu-tutkielma. Helsingin yliopisto.

<https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/21670/ainoimus.pdf?sequence=2>

Lapset seurakuntalaisina. Suomen evankelis-luterilainen kirkko 2013. Viitattu 13.5.2015.

[http://sakasti.evl.fi/sakasti.nsf/0/A135233A105C6571C225770000309FFB/\\$FILE/KH_lapset_www.pdf](http://sakasti.evl.fi/sakasti.nsf/0/A135233A105C6571C225770000309FFB/$FILE/KH_lapset_www.pdf)

Lapsi on osallinen. Kirkon varhaiskasvatuksen kehittämissuunnitelma 2008. Kirkon varhaiskasvatuksen kehittämisryhmä, kirkon kasvatus ja nuorisotyö. Viitattu 11.1.2015

<http://www.evl->

[slk.fi/files/346/Varhaiskasvkehittamisen_asiakirja.pdf](http://www.evl-fi/files/346/Varhaiskasvkehittamisen_asiakirja.pdf)

Mattila, Sirkka 2009. Uskontokasvatuksen orientaatio. Teoksessa Tiina Kangasmaa, Heljä Petäjä & Päivi Vuorelma (toim.). Lapsenkaltainen. Uskonnollis-katsomuksellinen orientaatio varhaiskasvatuksessa. Helsinki: Lasten Keskus Oy, 62-68.

Metsämuuronen, Jari 2006. Tutkimuksen tekemisen perusteet ihmistieteissä. Helsinki: International Methelp.

Metsämuuronen, Jari 2007. Tutkimuksen tekemisen perusteet ihmistieteissä. Helsinki: International Methelp.

- Ojell, Raija 2009. Kirkon varhaiskasvatuksen kehittämisen asiakirja eli Vake. Teoksessa Tiina Kangasmaa, Heljä Petäjä & Vuorelma Päivi. Lapsenkaltainen. Uskonnollis-katsomuksellinen orientaatio varhaiskasvatuksessa. Helsinki: Lasten Keskus Oy, 121–125.
- Opetushallitus i.a. Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2014. Viitattu 24.2.2015.
http://www.oph.fi/download/163781_esiopetuksen_opetussuunnitelman_perusteet_2014.pdf
- Opetushallitus 2016. Viitattu 21.8.2016
https://peda.net/outokumpu/varhaiskasvatus/vvpk/vvkl:fi/le/download/bd52bd63fff9eda4b72bcb2fadfaf635cbed328b/VASU2017_LUONNOS_11.4.2016.pdf
- Opetus- ja kulttuuriministeriö 2015. OKM 8.5.2015. Viitattu 24.5.2016.
http://www.minedu.fi/export/sites/default/OPM/Koulutus/koulutuspolitiikka/vireilla_koulutus/varhaiskasvatus/liitteet/Vaka1_liite.pdf
- Pesonen, Marja 2009. Mentorointi työtapana. Teoksessa Tiina Kangasmaa, Heljä Petäjä & Vuorelma Päivi (toim.) Lapsenkaltainen. Uskonnollis-katsomuksellinen orientaatio varhaiskasvatuksessa. Helsinki: Lasten Keskus Oy, 103–113.
- Petäjä, Heljä 2008. Varhaiskasvatuksen uskontokasvatus. Teoksessa Jouko Porkka (toim.) Johdatus kristilliseen kasvatukseen. Helsinki: Lasten Keskus LK-KIRJAT, 121–130.
- Pori 2013. Viitattu 16.11.2014.
<http://www.pori.fi/kasvatusjaopetusvirasto/varhaiskasvatussuunnitelma.html>
- Pruuki, Lassi 2010. Miten puhun ja kuuntelen? Dialogisuus varhaiskasvatuksessa ja erityisesti sen uskontokasvatuksessa. Teoksessa Martin Ubani, Arto Kallioniemi & Juha Luodeslampi

- (toim.). Kokonaisvaltainen kasvatus, lapsi ja uskonto. Helsinki: Lasten Keskus Oy.
- Raamattu. Suomen evankelis-luterilaisen kirkon kirkolliskokouksen vuonna 1992 käyttöönotettava suomennos. Helsinki: Kirjapaja.
- Räsänen, Antti 2008. Lapsen luontainen ja uskonnollinen kasvu ja kehitys. Teoksessa Ruhala, A., Ritokoski, M. & Niinistö, H. (toim.) Mediametkaa! Osa 3-Mediakasvatus, eettisyys ja uskonnolliset ilmiöt. Helsinki: Mediakasvatus Metka ry, 8-13.
- Seurakunta päiväkodin, koulun ja oppilaitoksen kumppanina. Suomen evankelis-luterilainen kirkko 2015. Helsinki: Kirkkohallitus.
- Siegler, Robert & DeLoache, Judy & Eisenberg, Nancy & Saffran, Jenny 2014. How Children Develop. New York: Worth Publishers.
- Terveysten- ja hyvinvoinninlaitos 2016. Vasu-asiakirja. Viitattu 28.5.2016
https://www.thl.fi/fi/web/lapset-nuoret-ja-perheet/lait_ja_oppaat/varhaiskasvatus_ja_paivahoito/vasu-asiakirja
- Tuomi, Jouni & Sarajärvi, Anneli 2009. Laadullinen tutkimus ja sisällön analyysi. Helsinki: Tammi.
- Ubani, Martin i.a. Kokonaisvaltainen kasvatus: Lapsi ja traditio. Luento 1. evankelis-luterilaisen uskonnon didaktiikan perusosa. Helsingin yliopisto. Viitattu 1.5.2016
<http://slideplayer.biz/slide/2908818/>
- Ulkoasiainministeriö i.a. Lapsen oikeuksien sopimus: Suomen toinen määräaikaisraportti. Viitattu 27.4.2016
- Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2005. Sosiaali- ja terveysalan tutkimus- ja kehittämiskeskus. Viitattu 15.2.2015
<https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/77129/Varhaiskasvatussuunnitelmanperusteet.pdf?sequence=1>
- Varto, Juha 2005 Laadullisen tutkimuksen metodologia. Viitattu 10.8.2015.
http://arted.uiah.fi/synnyt/kirjat/varto_laadullisen_tutkimuksen_metodologia.pdf

LIITE 1: TEEMAHAASTATTELURUNKO

Yhteistyön tarpeet:

- Yhteistyön merkitys
- Ajatuksia

Yhteistyö nyt:

- Tämän hetkiset yhteistyömallit
- Sisältö
- Ongelmia
- Tunnustuksellisuus/informaatiota jakava
- Porin kaupungin varhaiskasvatussuunnitelmaan kirjattu uskonnollis-katsomuksellinen orientaatio
- Porin kaupungin varhaiskasvatussuunnitelmaan kirjattu päivähoidon ja seurakunnan yhteistyö
- Suomen ev.lut.kirkon kehittämisasiakirjaan Lapset seurakuntalaisina kirjattu päiväkotiyhteistyö
- Lapsen kokonaisvaltaisuus
- Ajatuksia

Yhteistyö tulevaisuudessa:

- Tarve muutokseen
- Kehittämisen mahdollisuudet
- Halu
- Mentorointi
- Ehdotukset